

અર્પણ

જેમની પુનિત છત્રછાયામાં
જીવન અને હમેશાં જીવવા
જેવું લાગ્યું છે તે

પરમપૂજ્ય
માતા-પિતાને
સમર્પણ

મનુષ્ય જીવનનું ગૌરવ

भवजलहिम्मि अपारे दुलहं मणुअत्तणं पि जीवाणं ।
तत्थवि अणत्थहरणं दुलहं सद्धम्मवर रयणं

અપાર ભવસાગરમા મનુષ્યત્વ અનંત દુલભ છે તેમાય વળી અનર્થ હરનાર સદ્ધર્મરત્ન તો ખૂબ જ દુર્લભ છે

જીવન જીવવા જેવું છે

લેખક
શ્રી વસંતલાલ કાંતિલાલ ઈશ્વરલાલ

પ્રસ્તાવના
પૂજ્ય મુનિવર્ય ચિત્રભાનુ

પ્રસ્તાવના

જીવન એક પ્રવાસ છે અને પ્રવાસમા પ્રેરણા એ અનિવાર્ય અંગ છે

જીવનપથમાં વિપત્તિઓની ઘનઘટા છવાતા અને માનસિક અસ્વસ્થતાનો ઝંઝાવાત થતા, સમર્થમા સમર્થ માનવી પણ ક્ષણભર સ્તબ્ધ બની જાય છે એવી પળે કોઇ પ્રેરણાદાયી વ્યક્તિનુ એકાદ પુણ્યપનોતુ વાક્ય કે તેજભર્યું સ્મરણ સ્વસ્થ કરવા સમર્થ બને છે

આ પુસ્તિકા પાછળ આવો જ કાંઈક ઈતિહાસ છે

એક સહૃદય વ્યક્તિ જે જીવનના મધદરિયે વિરમોના વંટોળિયા વાતા જીવન ધ્રુવ ખોઇ બેઠી હતી, અને નિરાશાના ઘનઘોર તોફાનને વિવશ થઈ જીવનપ્રવાહનો અંત આણવા ઇચ્છી રહી હતી, એવે ટાણે તેની દારુણ વિષાદમય પળોમાથી શ્રી વસંતભાઇએ પોતાની ચિંતન સમૃદ્ધિમાથી એ વ્યક્તિના ઘનઘોર અંધકારમા તેજકિરણો પાથર્યાં અને ભગ્ન હૃદયમા જીવનશ્રદ્ધાની ઉષાનુ આગમન થયુ સમય વહી રહ્યો સાથે સાથે સહૃદયી વસંતભાઇના જ્ઞાન–

વચનોમાંથી ઝરતી જીવનપ્રેરણાની રત્નકણિકા સમી પત્ર-પ્રસાદીએ વધારે અને વધારે તેને પ્રકાશ આપ્યો અને આપઘાતના પંથે જવા તૈયાર થયેલ વ્યક્તિને અનુપમ જીવન-માધુર્યનું દર્શન લાધ્યું આજે એનો જીવનમાર્ગ આશા અને ઉત્સાહ આલ્હાદ અને આમોદથી મઘમઘી રહ્યો છે એજ આ પત્રોની તેજસ્વીતા છે

વધારે શું ?

આકાશમાં તારાએ વેરાયલા છે તેમ આ પત્રોના પાને પાને પ્રેરણાત્મક વિચારો વેરાયેલા છે

જીવનના વિશાળ સાગરમાં ડૂબકી મારી મેળવેલા ચિંતન-રત્નો અહીં પાથર્યા છે

લૉન્ગફેલોએ કહ્યું છે

Lives of great men all remind us
We can make our life sublime
and departing leave behind us
foot prints on sands of Time

કોઈ વ્યક્તિ જ્યારે જીવન પંથમાં હારે જીંદગીની ભૂલ ભૂલા મણીમાં મૂઝાઇ જાય ત્યારે પ્રેરણાદાઈ વ્યક્તિની એમાંદ પુણ્યપનોતી પગલી તેને સ્વસ્થ કરવા સમર્થ બને છે આપણે પણ આવતી કાલની પેઢી માટે એવી પગલીઓ મુકતા જઈએ તો જ જીવન પ્રત્યેનું ઋણ અદા કર્યું કહેવાય

આશા રાખું છું કે આ પુસ્તિકાનું વિચારધન અનેક નિર્ધનને સમૃધ્ધ કરશે

નેમિનાથનો ઉપાશ્રય
પાયધુની
૫-૭-૬૦

ચિત્રભાનુ
૫-૭-૬૦

પ્રિય મિત્ર

તારા પત્રો મળ્યા તારી ઘોર નિરાશા અને તીવ્ર દુઃખ હું સમજી શકું છું તારી કસોટીનો કપરો કાળ તું હટતી લે તો કેવું સારું ! એ માટે જોઈતું બળ તું કહે છે તેમ હું તને આપી શકું તો કેવું સારું ! એ માટે હું મારાથી બનતું કરીશ તને હું પત્રો વાંચીને તારી ખોવાયેલ જીવનશ્રદ્ધા અને હારેલા જીવન મૂલ્યો તને પાછા મળે એ હેતુથી આ પત્રો લખું છું આ કોઈ સાહિત્યકૃતિ નથી વાણી વિલાસ નથી વિચારોની આતશબાજી નથી આપઘાત કરવા તૈયાર થયેલ તને જીવનનું મંગલ દર્શન કરાવતો આ નિસર્ગની મહામુની હકિકતો પર રજૂ થયેલો દસ્તાવેજ છે તારા પ્રત્યે હું તીવ્ર સહાનુભુતિ અને ઉંડો પ્રેમ જે ધરાવું છું તે જ આ પત્રોનું બળ છે પરમાત્મા તને આ પત્રો વાંચતા સ્પષ્ટ સમજાવશે કે જીવન સુંદર છે અદ્ભુત છે પવિત્ર અને મંગલ છે જીવન ખરેજ જીવવા જેવું છે

આ શુભેચ્છા સાથે તારી સતત માગણીને સંતોષવા આ પત્રો લખું છું, તે વાંચજે અને ફરી ફરીને વિચારજે

જીવન જીવવા જેવુ છે

[૧]

વિ ના આવે તો તેથી શુ ?

જીવન સરળ નથી તથી તો ના જીવવા જેવુ છ

ત્રિ નો ન જાન તા ઇનમા તુતેકી વાત્રિદોની આઇ જ ન

લામન

ઉનન ન ની બ્લેકમાહની, ઘ ગીમેટ ૨ ની એ ૪ પત ઇન

એગ્ગ્રેદાની વાત મે તને મેની તે ફરી વગી । વિચારજો

સામે બસેને પથરોની બે મગ આવે પણ મૂઠીથી તુ ને તેડી

નાખીશ સરકસના પાંજ મા ઉટર લઈને નિઠને ઘા ૨ો મારનાર

આપસે નથી થતુ વાતની બો મા ર ના પાથરીને સનાર બહા ૨

તારે થતુ પ રા આપશ્રા મોગ ભાગના ભોા કા પનિક છે

વાસ્તવિક ભય આવે ત્યારે આખમા આખ તાળીને બાયચરા

નીતે ભગા વાની તો મજા છે મારી ગની નાકાન મૂળીને કહુ છુ કે

જીવન જીવવા જેવુ છે Life is worth living આપણુ Toy soldiers જેમકા સૈનિક નથી થતુ જે કેમથ પોખામા વેપાના

મ ૧ આપણે તો એવા સૈનિક થતુ છ કે જેનુ સોહી ખદબદતુ

ગરમ છે જેના ગ્નાયુ લોખડના છે, ગાનન હુ પો

જે સામેથી આવતા તીરનો ઉકાળ નત કે

કરે છે ને જો યોધ્ધો તોપના લોખંડી ગોળાને પણ ચૂર્ણ કરીને હજમ કરે છે

એ તુ ખાતરીથી માનજે કે સૈનિકની તાલીમ અને યોગીની તાલીમ એક સરખી જ છે

જીવન તત્વોની બાધા અને રસ કદી પણ તૂટવા ન જોઈએ તમા not subtraction but addition & multiplication બાદબાકી નહિ પણ સરવાળો ને ગુણાકાર જ જોઈએ તુ ટ્રીગોનોમેટ્રી કે ડીફરન્શીયલ કેલ્કયુલસ શીખે કે ન શીખે પણ જીવનશ્રેયનુ આ ગણિત તો તારે શીખવુ જ રહ્યુ

સારા પુસ્તકો સારા મિત્રો સારુ ખાણીપીણુ, સારી ઊંઘ, સંગીત ચિત્રકળા શિલ્પ ને સ્થાપત્ય એમાંદ નાના અણુનો પરી પ્રદેશ કે નિહારિકાને વિશ્વદ્વીપોનો વિરાટ જાદુ—જે કાઇ પણ તારા જીવનમા નવો રસ નવી શ્રદ્ધા ને નવો ઉત્સાહ લાવે તેને જોરશોરથી અપનાવજે ગર્ટ્રુડ સ્ટેન ગણિતને લીધે જ આપઘાત કરતા બચી ગયા તેને થયુ કે ગણિત જેવા વિષય આ દુનિયામા છે અને હુ આપઘાત કરવા કેમ તૈયાર થયો ? આ ગણિત જીવનશ્રદ્ધા ગણિત દ્વારા પાછી ટકી ને તેના વિસ્તૃત કાલ આગળ જેના વરે જીવનશ્રદ્ધા, જીવનનો આનદ જીવનનો રસ ટકે તેવ ને ફૂલેફાલે તે સર્વ પુણ્યરૂપ છે, વિકાસરૂપ ને ધર્મરૂપ છે

પચતંત્રની એકાદ દે કાં કે તીની વાતો પણ જાતે રસ લાવી દે તો તુ તે વાચજે હેંસ ક્રિશ્ચિયન એન્ડરસનની એકાદ વાત મોજડી કે ઊડતા ઘોડાની પરીકથા પણ જો તને જીવન પ્રત્યે સજાગ ને શુભલક્ષી બનાવે તો તે પણ વાચજે અની આકાશ કે યહૂદી મેનુ રીનની એકાદ રેકર્ડ સાભળવાથી પણ તે શ્રદ્ધા જાગ્રત થાય તો તેમ કરજે પિકાસોના ચિત્રો જોવાથી કે માઇકલેન્જેલોના અશ્વિ

કુંભો ફુલ ન ગમ ની મહાત્માની આકૃતિઓ ડીઝાઇન જેમાથી જીવનમા મ થાય તો તેમ કર

આજનુ મજુર કે નાખુકુરનો મધનાધમ પ ગોરાથી બન ઉનેમી ની પેની વત ચા કે વરમુ ગેસનોના ા રીછને જોરાથી ને તારી જીવન અનેનો થકા અમન થાય તો તેમ કરે તેમ પીવનુ ઓધેના કે કેસાવ કસીતન એમક સ્તચિત નેથી ઝવનતરા થાય તો તેમ કરે

પણ તારા નર પ્રયત્નોએ કરીને એ મા ના ર કે જીવન મરણ નથી ચમારૂપ કે સતરૂપ નથી ભૂત ને અકસ્માત નથી જીવન મધુર છે, આનદમય કે પૂર્ણ કે જીવન જીવવા માટે છે Life is to live and to live triumphantly

મારેક એનુ ન કુ કે મે નશનન જોવાઈના પાના ઉપ ના ના ફલા અને તેમા માછલી કે પતગિયાના ગીત વિનો જેવા મળ્યા આર્ગીક સર્જનને કેપ્ટન સ્ટોનના ગાન જેવા મળ્યા તે સમયે મે કોઈ નવી ખુમારીથી ધરતી પર કદમ મ ડ્યા છે ઉપરના નવા નેમથી ઘણ વેર્યું ક ા જીવનમદીનમા નવા સુર ગ જ્ઞ મળ્યા છ

નાન બાળકની નિ દોષપણુ ન હસના જોવુ છે? એ દરવ પણ જીવનમા શ ા લાને તનુ નથી? વિર ગાગોરનુ એક ગીત તને વચાવીશ અહી તો માટેથી ર તને માન અર્ઘ લખુ છુ

બાળકની આખ પરની આ ઊ ઘ કયાથી આવી?

પરી પ્રદેશમા જ્યાથી આગ્ન જ ગલમા આગિયાનો પ્રકાશ છે ત્યા બે નાજુક ક્ળી ફુગી ની ળી છે ત્યાથી એ ઊઘ આવી

ઊઘના બાળના હોઠ પર જુ આ હાસ્ય કયાથી આવ્યુ?

પાનખ નુ નાજુ બીજના ચ ની ગારે અથ ાયુ ને ત્યાથી

ખિસ્સો ફૂ યા તેમાથી તે ભાગ આ યુ

બાળકના અંગ પરની સુકોમળતા કયાથી આવી ?

તેની માતા જ્યારે-નવકુમારિકા હતી ત્યારે તેના હૃદયમા જે નિ શબ્દ પ્રેમ હતો તેમાથી તે સુકોમળતા આવી

આવા ભાવો શુ જીવનમાથી નીરસતા કાઢી નાખવા માટે નથી ? કે ચાડિયની ગરજ નથી સારતા ?

આપણે કૃત્રિમ વતાવરણમા જીવીએ છીએ દાડમના દાણા જે એક હોટેલનો વેઈટર ડીમા મરીમી નાખીને લાવે તો આપણે એક રૂપિયો ખરચીને પણ તે ખાઈશુ પણ જગલમા સેકડો દાડમો ઝાડપર લટકતા હોય તો તેને અડીશુ પણ નહિ

ઇતિહાસના એક અવશેષ રૂપ ભગ્ન આરસ પ્રતિમા કોઇ પ્રાચીન શહેરમા જોઈશુ તો તેના તરફ નજર પણ નથી કરતા અને તે જ પ્રતિમા જો પ્રદર્શનના સ્ટોલમા ફ્લેશલાઇટ નીચે મૂકવામા આવે તો આપણે કતારમા ઊભા રહી તેને જોવા ટિકિટ ખરીદીએ છીએ તને કેમ સમજાતુ કે વસ્તુનુ પોતાનુ પણ એક સહજ સુદર વાતાવરણ છે ? ત્યા આપણે વસ્તુને મળી શકતા નથી ભોંગરાસા વાગતા હોય, શોરબકોર ધાંધલ ધમાલ અને દોડાદોડ થતા હોય ત્યા આપણે આપણુ સ્વાભાવિક વાતાવરણ કયાથી શોધી શકીએ ? શુ માનવીને સહજ એવા તેના સ્વાભાવિક વાતાવરણમા જવા મા જે અને તારમા નવચેતનનો સચાર થશે નવી શ્રદ્ધા, નવી સમજણને નવો રસ ઊગશે

દરિયા કિનારે પથ્થરો પર મોજાના ફીણ અથડાઇને હસી ઊઠતા આપણે ઘણી વાર જોયા છે પણ તને એ દરિયાના મોટે ફીણ વગી જાય તેવા હાસ્યનો કદારેય વેગ લાગ્યો છે ? તને પણ એમ

તુ લ ૧ છ ડિયાનુ સગીત તને પ્ર'તપ્રિ૧ છે હુ ઇચ્છુ છુ ત ડિયાનુ સ ીત ઓછુ સભળ અને તારી આજુબાજુના અદ્ભ ૧ ત ૧ જુમા ફ્રેન આ પ્રકૃતિનુ મહાસગીત (છ) કોસ્મીક સીમ્ફની—કાનમગ્ના ૧હુ પ્રેમ ૧ કર હુ પૂછીશ એ પ્રકૃતિનુ મહાસગીત શુ છે? એનો જવાબ આપુ છુ

રેડિયાના આ ઘગ નિ૧દ મદમદ વહેતા નમીરનો મધુરો દ ભ્રમરનો ગુ ન ન અ ની ઘ ાના છુપાયેલ એકાદ પખીનો મધુર નિ શબ્દ ના શાતિ આ ાશનુ સ્વપ્નમય મૌન ઘરના છાપરા પર મ૨ ાને અચાનક ઝ મગતા ન ચાનો મીઠો અવાજ, કોઇ ભગ્ન મદિરના ચોતરે સ્થુહુલા પર અ ૧ મગ્દ સનુ ભજન ઝરણાની કલકલતીનો પ્રિનરિનાટ વ્ર મલના ઘુમ્મટને જ્યારે ઉદિત અરુણની કિરણાંગનિઓ ચૂમેરી રહી છે યાગ મદિરના ઘુમ્મટમા ઘુમતો શખનાદ પહાડની મસ્ત હવામા ગેલતા એવા ઊચા ઊચા ઘાસમા ફફડા મારતા તોનો હસુહસુાટ ક ગાયોનુ ભભરવુ, બાળકને પાળિયામા સુવા તી માતાનુ મીઠુ હાલરડુ આ સવ છે પ્રકૃતિનુ મહાસગીત The cosmic symphony હુ ઇચ્છુ છુ કે તુ રેડિયો ઓછો સાભળ અને બહાર આના માનવી માટેના સહજ નાતાવરણમા વધુ ભગ

આ નદી આ હોડી ને સ૨ આ આથમતો સૂર્ય અને આળસુ સાંજ-સ૨ન આ અજાતગતની અમર કવા, તેઓમા એક નિગૂઢ શાન્તિ વ્યાપી રહી છે અગાધ શાન્તિન ત શુ સાભળી છે? એ પણ શુ પ્રકૃતિનુ મહાસગીત નથી? હુ વિચાર છુ કે જો આ શાતિ પોતપોતાનામા સમાઈ ન શકે ને બહાર કોઇ અવર્ણનીય વાચા રૂપે ફૂટી નીકળે તો તે વાચા કવી હો? કયો સ્વર કઇ કવિતા, કયુ શિ પ તે વાચાને ન્યાય આપી શકે? આની eloquent silence

તુ સાનગીમા ચરન ફરજે ને તને જીવન જરૂર જીવવા જેવુ લાગશે આનંદનો ઝરણો એક વાર થશે એ વે તારા જીવનમગનો થાક ઊતરી જશે તારી આખેમા નવી ચમક આવશે તારી ચાલમા નવી ઝળક

રિયે ટેનિસન, ટેવિટોન સિનેમા મહીનશન ટેગો બોઝ્મો વિગેરે સર્વેએ આ કિવ ઘોનાટની ગતિ સર્જી છે

* * *

ટાગોરે બાગોન સબોધીને એક ગીત લખ્યુ છે તેમા કાઇક આવા પ્રકારનો ભાવાર્થ છે ગીત તો પછી વાચીશુ પણ તે કાઇ આવુ છે

(બાગોને સબોધીને) હુ તમારે માટે જ્યારે રગીન રમકા લાવુ છુ ત્યારે મને સમજાય છે કે શા માટે પ્રકૃતિએ આના રગોને વાદળા પખીના ફૂલોમા ભર્યા છે

હુ જ્યારે તમારે માટે મીઠાઈ લાવુ છુ ત્યારે મને સમજાય છે કે પ્રકૃતિએ શા માટે ફળોમા મધ ને ફૂલોમાં રસ ભર્યો છે હુ જ્યારે તમોને- બાળકોને ચુબન કરુ છુ ત્યારે મને સમજાય છે કે શા માટે પ્રકૃતિએ તેના પ્રભાત કિરણો મધરા નિતિ નેત્રો પર ફેલાવે છે શા માટે તેના ઠડા વાયુનો સ્પર્શ માગ કપાળ પર ફરે છે

ખરેખર તુ ખાતરીથી માનજે કે પ્રકૃતિએ કોઇ ખામીના તેના માનવબાળ માટે રાખી નથી રામતીર્થના પૂલ પરનો પ્રસગ તો આપણે કેટલીયે વાર યાદ કર્યો છે માનવીમા રાજરત્ની લોહી છે માનવપ્રકૃતિનુ ગજસતાન છે તેને કમીના કે ઓછપ પ્રકૃતિ શેની આવવા દે?

માનવના પગ પાકુ ખીચડમા ન પડે માટે પ્રકૃતિએ ઘાસની લીલી-જાજમ પાથરી

માનવની દૃષ્ટિ પણ વેગળે પહોંચતી ન ફનકારથી થાકી જાય માટે ફળફૂલો સર્જ્યાં ને માનવીની દૃષ્ટિ આકાશના ગ્રહ ને પોતાની થાકી ન જાય માટે સૂર્ય ચંદ્ર ને નક્ષત્ર સર્જ્યાં

માનવીના વિચારો અથડાઈને ખોવાઈ ન જાય માટે પ્રકૃતિએ શબ્દોને ભાષાનો જાદુ સર્જ્યો અને માનવીના શબ્દો ને ભાષા પણ અવાજમાં ખોવાઈ ન જાય માટે પ્રકૃતિએ ગીત સંગીત ગૂંથ્યું

વધુ તો તો હું કહું કે માનવીનો પ્રેમ પણ નિરંકુશ વેડફાઈ ન જાય માટે જાણે કે પ્રકૃતિ ખરા ઇશ્વરી તત્ત્વ પે તેનું નમપાત્ર બનીને ઊભી છે જેથી માનવી તેનો પ્રેમ તે પ્રેમપાત્રમાં રેડીને રસમો દાનાં અખિલ સ્વરૂપો પામે ખરેખર, માનવી માટે કોઈ સ્નેહીના જેવી સ્થાઈ નથી તેની બધી સુખ-સગવડો પ્રકૃતિએ ચિંતા રાખી જ પાળી છે પ્રકૃતિની સતત ... આ સતત પ્રેમ જાણે કે મને તો ક્યારેક ક્યારેક એવું અનુભવાય છે કે માનવ ન ગેના તેના અગાધ પ્રેમમાંથી જ આ બધું સર્જવાની પ્રકૃતિને ફરજ પડી છે અને ... એ પણ સાચું છે કે માનવીના શિર અગણિત યાતનાઓનો કારભાર પ્રકૃતિએ મૂક્યો છે તું પૂછીશ કે આ પણ શું પ્રકૃતિનો પ્રેમ જ છે? તું યાદ રાખજે કે પ્રકૃતિ માતા પણ છે માતા બાળકને નિશાળનું લેસન કરાવતાં ફૂટપટ્ટી પણ મારીને પાસે રાખે છે તે શા માટે તે તું કહી શકીશ? શું એ ફૂટપટ્ટી પાછળ માતાની ભાવના નથી કે મારો છોકરો ... થાય ને ... ધરમસાર નચાવે?

પ્રકૃતિનો અંતિમ હેતુ સદા પરમ કલ્યાણકારી જ ... પવિત્રતાને પૂર્ણતા તરફ (ઈ) ટુવર્ડ્સ પ્યુરીફીકેશન એન્ડ પરફેક્શન તરફ લઈ જવાની છે એ શ્રદ્ધા કદી ચલિત નથી થવા દીધી એવી શ્રદ્ધા ચંચળ થતી તે પ્રકૃતિનો આક્રમક રાજયોગ (ઇ) ડાઈનેમિક ટ્રીઝન છે

પ્રકૃતિના તાત્ત્વિક હેતુઓ આપણે સમજી શકતા નથી. પણ જો તેના આ અંતિમ હેતુમાં શ્રદ્ધા હો તો તાત્કાલિક હેતુઓ પણ ભવ્ય ને સમૃદ્ધ લાગશે. પ્રકૃતિ સ્વયં તને ચાહી રહી હોય—આટલી સર્વોત્કૃષ્ટ ઉત્સુકતાથી, ત્યારે જીવનના-રંગરાગ અને હૃદયના તોફાનથી તું શા માટે જીવનમાં શ્રદ્ધા ખોઈ બેઠો છે? જ્યારે કોઈક આપણને ચાહે છે ત્યારે આપણા હૃદયમાં પોતાની તાકાત આવે છે. અહીં તો પ્રકૃતિ સ્વયં અનેકવિધ રીતે તને ચાહી રહી છે.

પ્રકૃતિનું આ તો માતૃસ્વરૂપ થયું. પ્રકૃતિ પ્રેયસીરૂપે પણ આપણને ચાહી રહી છે. ટાગોરની એક કવિતા હું તને જોડી આપીશ. પણ તેનો ભાવાર્થ કાંઈક આવો જ છે: આ તારાઓ પર રૂપનો સોનેરી પ્રકાશ—તેના દ્વારા તું જ મંથન કરે છે. પેલા દૂર દૂરના તારાઓ દ્વારા તું જ સ્નેહમય કોમળતાથી મારા હૃદયના અંતર ઊંડાણમાં જોઈ રહ્યો છે; ચંદ્રના સંકેત દ્વારા તું જ અભિસારના નવીન નવીન મિલનસ્થાનો સૂચવી રહ્યો છે.

પ્રકૃતિનો આ પારાવાર પ્રેમ આપણે અનુભવી શકીશું તો જીવન કદાપિ થાક ને કંટાળો નહિ આપે. શ્રદ્ધાના અભાવસૂચક ચિંતા ને ભય નહિ આવે. નિદ્રા ને પ્રમાદ નહિ રહે. સિનેમા હોટેલનો અભિરુચ રહેવા નહિ રહે.

*

વિઘ્નોના પહાડ છે તે હું માનું છું. અંધકારને, રુદન ને ચીસ છે તે પણ હું માનું છું. પણ તું ખાતરીથી માનજે કે દરેક કાળા વાદળને રૂપેરી કિનાર છે. દરેક મુસીબતનો ઉકેલ છે. દરેક તોફાનનો અંત છે.

હિંમત હાર્યે કેમ ચાલશે?

પ્રેમ ભુલભુલામણીના જગતમાં પણ સહેલી-સાદી સરળ

એમાં અગારી છે જ્યાં પહાડો છે ત્યાં સુગો મેરીને બોગદા બનાવતાં રહ્યાં

જ્યાં નદીઓ છે ત્યાં પૂલ બાંધતાં રહ્યાં જ્યાં વાઘવરૂના જ મઠો છે ત્યાં માણસો મંદિરોના નગરો વસાવતાં રહ્યાં

જ્યાં નિશ્વાસ રૂદન ને ત્રાસ છે ત્યાં ગીત ગાતાં ગાતાં ચરણ તરના પાવાની બે ચાર ઇટે મુકતાં રહ્યાં માર્ગમાં સર્પ ને વીંછી તો છે વાઘ ને વરૂ પણ છે પણ એ મથાનાર ભૂમકા કરે તેનું પગ માર્ગમાં મુકુ ક સુદર ને ગોષ્ઠ છે તે છે સત્યના અંતિમ છેડા સુધીની માનવીની યાત્રા—એ યાત્રાનું સ્વપ્ન સંગીત કૂદતા ન દેવું જોઈએ

જીવનશાખાના પ્રત્યેક તાણાવાણામાં દુઃખની ટીઆર્ય રચના છે ત્યાં હું કહું છું અને ફરીફરીને કહું છું કે જીવન જીવવા જેવું છે ના શું દુઃખ આપણા શિર ને પીઠ પરનો ભાર હળવો કરે કે વેદના માત્ર શું ખાગામ છે? પુનરત્નની પ્રાપ્તિ પાછળની નસનવેદના રિ રેકેટ લીલા માતાઓને દૂઝે કે શું તે મધુર નથી? જીવનની વેદના પણ તેવી જ સત્યની નાપ્તિ તે લાવી દે છે વેદના દ્વારા જ જીવનનું અંતિમ સત્ય, વિશ્વનો પરમ હેતુ પામવો શક્ય છે અન્યથા કદાપિ નહિ

દુઃખ ન હોત તો દુઃખમુક્તિનો આ આનંદ પણ ન હોત પક્ષી ગાગતાં બુદ્ધ કેમ પેતુ મિત્ર વાક્ય ગાઇ ગયા ! Buddha who wept with all my brother s tears whose heart was broken with all men s woe Laugh I am glad for there Liberty

દમન ન હોત તો દુઃખમુક્તિના આ વિજયઘોષના ટંકાર માંનો આનંદ પણ ન હોત

સાચે જ દુઃખ છુ વારે છે તેનુ પારાવાર નથી અને ન્યાય છુ ધાર છે તેનુ સાર નથી મારુ છે માન લેવુ સદાય ઉત્ત મમ્નરૂ લાવુ

જેના હાથેપગે દુઃખના ખીલા ઠોકાયા નથી, જેના શિર પર કાંટાળા તાજના ઉઝરડા પડ્યા નથી—બલિદાનની પરવી શ્વાસે જે 'પિતા, પિતા, તમે મારો કેમ ત્યાગ કર્યો છે?' એમ મ્હોત જે રડી ઊઠ્યો નથી તેને અંધા જગતના પિતા થવાનો આનંદ ક્યાંથી મળશે?

વાત આપણે ક્રોધ વધના જોરશોરથી અનુભવીએ પછી તે રોગની હોય, ભૂખની હોય મૃત્યુની હોય, અપ્રતિષ્ઠાની હોય કે ગમે તે હોય આપણને મૃત્યુ જ નહિ થાય ભગવાન બુદ્ધે ઉદ્વેગમા જતા વેળા સ્વપ્નની આગ વિષેની કથાનો ધ્યાન કરીશુ તો મારી વાત સમજશો સહસ્ર સૂર્યોથી પણ અધિક એ સત્યની આગ છે

The greater the sorrow carves into your b ing th more joy you can contain

દુઃખ મન આજે તો હુ માન ગાઇ છુ વિજયનુ નહિ પણ પરાજયનુ, હજારો વિજયથી પણ એવા કોઇ મહાન પરાજયનુ

આ સૃષ્ટિમા સારુ મતોનો નિવાસ છે એ વાત પણ જીવન ઉતરવા જેવુ નથી ફરી મૂકતી?

આપણા જગતમા માનવમાની નજર ચલિત થવાથી ઘણા પ્રસંગો આવે ભાગ્યના સમયના ફૂટનો હુ સમજી શકુ છુ પણ જ્યારે કોઈ બે પાંચ સત વ્યક્તિઓને મળીએ જોઈએ ત્યારે એ તુષ્ટિ શ્રદ્ધાના ખરા અખંડિત બની રહે છે આજુની દુનિયા સુફાનો પ્રસંગ, ગાંધીજીનો પેનો મરનો પ્રસંગ, બુદ્ધના મારવિજયનો

પ્રસંગ, મીરાંના ચિત્તોડ ત્યાગનો પ્રસંગ, નિમિત્ત નરસૈંયાનો પેલો કુમારપાળનો પ્રસંગ આશા-ઓગનનો પેલો આનંદધનજીનો પ્રસંગ, કબીર ને વેશ્યાનો પ્રસંગ—આવતો અનેકાનેક પ્રસંગો તને મળ્યા છે તુકારામના પ્રસંગોમાંનું પેલું દિવાળી ને દશેરાનું ને ચંડીરામના ગળાના હારનું પદ પણ સંત પુરુષની મહોર છાપવાળી સુવર્ણ મુદ્રા જેવું છે પણ આ સંત પુરુષોનું અસ્તિત્વ માત્ર એટલું જ જોરદાર થી કે તેઓના વિઘ્ન સમય માત્ર પાંચ પચાસ વર્ષના કુંડાળામાં કે બસો પાંચસો વર્ષના વર્તુળમાં જ ફરી વળ સંત પુરુષોના વિદ્યુત્તરંગો તો સર્વદા સર્વત્ર ઘૂમી રહ્યા છે હું જ્યાં અત્યારે છે ત્યાં આ ઘડીએ પણ આ વાત શું જીવન જીવવા જેવી નથી કરી મૂકતી? હું તો એવા પાંચ દશ સંતસાધુના પરિચયમાં આવ્યો છું ને ત્યારે મારા જીવન જીવવાના રસસામર્થ્યમાં અદમ્ય જુવાળ ઉભર્યો છે ત્યારે મારું મન અમર બન્યું છે હૃદય યુવાન બન્યું છે આત્મામાં રૂપલાવણ્યની અનોખી પ્રભા ખીલી છે મૌક્તિકના નવસર્જન જીવનની દૃષ્ટિમાં દાખલ થયું છે એ સંતપુરુષોના પગનાં ઘૂંટનાં ઘૂંટતા

જે ધરતી પર આવા સંત પુરુષોના પગલાં પડ્યાં તે ધરતી આપણને પણ મળી છે જે હવામાં તેઓના શ્વાસોચ્છ્વાસ ભળ્યા તે વાયુમંડળ આપણને મળ્યું છે જે સૂર્યચંદ્ર નક્ષત્રોના પ્રકાશ વડે તેઓએ જીવનનું અંધારું ઉલેચ્યું તે આપણા નભોગણમાં હજુ પણ વિચરણ કરી રહ્યા છે

જે ફૂલો તેઓએ સૂંઘ્યાં આજે તે આપણાં પણ છે

જે ઝરણાંનું તેઓએ પાણી પીધું છે તે પણ આ પૃથ્વી પર છે જે વડનાઓ નીચે સમાધિમાં તેઓએ ચિંતનકણિકાઓ વેરી તે વૃક્ષો પણ આપણને મળ્યાં છે

સ્પર્શ થાય તેવો જ માત્ર પદાર્થ છે? મારી સૌંદર્યની વ્યાખ્યા એટલી તો વિસ્તૃત છે કે મને તો મહાકાય કાનાના આત્યન્તિક પોલાણમાં પણ સાચું સૌંદર્ય જોવાનું મન થાય.

સૌંદર્ય શું માત્ર સ્ત્રીના દેહમાં જ છે?

પર્વતશિખર પર ઘેરાતાં ભૂરાં વાદળોમાં સૌંદર્ય નથી?

અસાધ્ય ભિક્ષુકની પવિત્ર મુખાકૃતિમાં તે નથી?

માતા બાળકને ખોળામાં ધાલી સસ્નેહ ચાંપીને ચૂમી રહી છે તેમાં શું સૌંદર્ય નથી?

શ્રમજીવીઓ વૈશાખના ધખતા ધામમાં પથ્થર તોડી રહ્યા છે તેની પ્રમાણિક મજૂરીમાં શું સૌંદર્ય નથી?

યોગીઓનો પ્રલાપ, પહાડની ને તારતી સિંધુના સરરનાટી પ્રચુર ગર્જનામાં શું સૌંદર્ય નથી?

ગુમાવેલ માતૃત્વ પર પશ્ચાત્તાપનું એકાદ આંસુ રેડતી વેશ્યામાં શું સૌંદર્ય નથી?

રૂપેરી નદીઓની પથથાર પણ ની મૂકી દઈને સ્વાર્પણની જ્વાળામાં એમ પ્રણયી યુગલ ભસ્મીભૂત થાય છે ત્યારે એ રાખની ચપટીમાં પણ શું સૌંદર્ય નથી?

આકાશના મૌનમાં મેં સૌંદર્ય જોયું છે. ટમટમતા તારલાઓની સ્વપ્નતામાં મેં તે સૌંદર્ય જોયું છે. કોઈ ગ્રામ્ય ગોરીમાથા નદીકાંઠે ઘડો ભરવા જતી ગૃહિણી જ્યારે દૂરની નાનકડી ઝૂંપડીમાંથી આવતી બંસરીધૂન સાંભળે છે એ સ્વપ્નચિત્રમાંય મેં સૌંદર્ય જોયું છે.

ટાગોર લખે છે તેમ ચારે બાજુ પ્રકાશ, પ્રકાશ ને પ્રકાશ છે.

ગગનના માળા પર પતંગિયાં નૌકા સમાં સરી રહ્યાં છે. પ્રકાશના માળા પર પાંદડાં ને ચમેલી ઊગી રહ્યાં છે.

સૌન્દર્ય ભરાં નથી? ઉગી કયાં નથી? વૃક્ષોમાં જેરવી તાગાન તેવી ઉગ્રા લઈ શકાવ પ્રકૃતિએ છૂટે હાથે સૌન્દર્ય વેર્યું છે સુંદર જ્યાં જ્યાં વૈભવ છે તેના છૂગાછવાયા સ્રોત શાણી ને ભાવથી હાથીએ સાપરા કે બહુમાનથી આંખની પાંપણે લગાડવા।

જૂકુ બાલેસ નર્સના પ્રસંગ મેં તને કહેલ નાનો પ્રસંગ પણ કેવું કેવું તેનું સૌંદર્ય છે? એવા નાના પ્રસંગથી માંડીને તે નીરાગાશના ... ના। સુધી જ્યાં જ્યાં સૌંદર્ય વેરાયું છે તે અનુભવવું હું કોઇના જીવનમાં ... નો એવો સદ્ગુણનો ભાર પણ ભિન્ન હોય તો ... પણ ... ત સૌંદર્ય જોજે આ તો સૌંદર્યનો મહુર્ઇ નગીનો છે જ્યાં હાથ આવે એકાદ પાર, કે રત્ન સુધી લેજે

પ્રાણીસૃષ્ટિમાં પણ સૌંદર્ય છે પોલે ની સર સગણી એલિ નાની વાત મેં તને કરેલી એ સરકસ પશુઓનું કેવું સૌંદર્ય એ પ્રસંગમાં દેખાય છે ઓલીવાના મૃત્યુ પછી પ્રાણીઓએ અનુ ... મ ખાવું પણ ન હ'

પ્રાણીસૃષ્ટિ તો શું પણ વનસ્પતિરૂપમાં પણ તે સૌંદર્ય છે મહેરી માતાના પૂર્વભર કેગના હતો તે વખતની ઓરડીના કાંટા ની વાત મેં તને કરેલી એ વાત ફરી ફરીને વિચારજે તને વનસ્પતિનું સૌંદર્ય નવા અર્થમાં દેખા।

જાપાનની મેં તને વાત કરેલી મુન વિ ગે ફર્સ્ટ સ્નોગ્લેસ, એને સ ... કતમ ટી સાવ સ, સપડીઝાઇન વિ એ વાતો પણ આજ વસ્તુ સૂચવે છે કે જીવન એક રસધારા છે અસહ્ય ભૂખથી તું તેના પર તૂટી પડજે

રી સં ... યજેસ્ટનો એકાદ લેખ પણ જીવન પ્રત્યે નવી શ્રદ્ધા લાવી દેશે તો ... પ્રશમનિના એકાદ શ્લોક તત્ત્વાર્થના એકાદ એકાદ ... સૂત્ર રહી!

રી સ૰ ૧૫જૅન્ગનો અક લેખ ઈન એ ચાઈનીઝ ગા ર્ન' મે તને કહ્યો

આવા કેટલા લેખો વાચતા મારી જીવનકલા ઝમત થઈ છે ૧૬ ગીરામા ગઈ એકાદ ફૂલ સૂધી આ યો છુ કે નાના બાળકને ઊચકીને ચૂમી લીધુ છે અને એમ થયુ છે કે વાર ફરી પર ચ ીને આભને અડી આવુ

કવિવર ટાગોરનુ એકાદ ઊર્મિકા વ્ય, વિનોબાનુ એકાદ પ્રવચન કાકા કાલેલકરનુ એકાદ પ્રવાસવર્ણન ધનપાલ કે તોભન મુનિની એકાદ સ્તુત ગિથોવનની એકાદ સિમ્ફની કે માઇકલ એ જેલોની એકા શિલ્પ કૃતિ અવની નથ કે નદનાન બોઝની એકાદ રમૃતિ કે ઉમર ખય્યામની એકાદ રુબાઇત–જ્યારે જ્યારે આમાના કોઇકનો પારસસ્પશ મને થયો છ ત્યારે મધ્યાન તાપણીના તાપમા ટાઢિયો તાવ દૂર થાય તેમ નીરસતા સરી પડી છે, હૃદય મલ નિકરવગ થયુ છે આખો ભીની થઈ છ સમસ્ત દેહ પ્રીતમના સ્પર્શ સુખ ઊભર્યો છે આમા સહેજ પણ અતિશયોક્તિ નથી અને એ પ્રત્યેક ક્ષુબારીને હુ જીવનરિમત–સાધક ગીયતેસતુ બે કે બેયે સ ગણુ છુ મને જે થયુ તે તને પણ અવશ્ય થશે જ કારણ જે આ માર્ગે જાય છ તેના હાથ કદી ખાલી રહેતા નથી તેનુ હૃદય કદીયે ગરીબ રહેતુ નથી

પુસ્તકો, સગીત, શિલ્પાદિ સઘળુ ઉપવત પદાર્થો તરફ લઇ જશે સમોસરણ સિધ્ધશિલા અનુત્તર વિમાન, ને આવા શ્રેષ્ઠ પદાર્થોમાથી તો નિરતર રસઝરતી શાસ્રીના વહી રહી છે જે જીવનમા રસભરતીનો અનુભવ લાવશે

જીવનમા જ્યા સુધી કાઈ સ્વાનુ ઊગ્યુ નથી ત્યા સુધી ૪ ૪ છે–પોસાયુ છે, ધુનકાર છે મૃ યુ છે ખોળો ભરીને સ્વપ્નો વીણજે

જીવનની આ આગ્રકુંજમા સ્વપ્નમહોર વીણાય તેટલી વીણજે

પણ એક એવુ સ્વપ્ન વીણજે જેને છાતી સરસુ ચાંપીને તુ કહી શકે કે આ મળતા મને સઘળુ મળ્યુ છે મારૂં સઘળ્ સમગ્રતાએ આમા જ છે

એ સ્વપ્નમાં કોઈ વ્યક્તિનો પ્રવેશ ન જોઈએ

એ સ્વપ્ન રામ કે મહાવીર જેવા પૂર્ણપુરુષના ચરણોથી પાવન થયેલ ભુમિ પર ઉગેલુ હોય

પૂર્ણ પુરુષની દ્રષ્ટિએ અભિષેક પામેલુ હોય

પૂર્ણ પુરુષની હસ્તાંગુલીથી પ્રાણપ્રતિષ્ઠા પામ્યુ હોય

એ સ્વપ્ના પાસે તારા અસ્તિત્વનુ વિરાટ વર્તુળ પણ કોરનાના કણ જેવુ નાનુ લાગે

જીવન જીવવા જેવુ છે કારણ ધ્યેયની સમીપે તે લઈ જાય છે

જીવન પ્રતિપળ જીવવા જેવુ છે મરણ પગેપગ ધ્યેયની નીકટતા અનુભવી શકાય છે

તારો મોરો સમય ભલે ધ્યેયનિર્ણયમાન્સ્વપ્ન વીણવામા જાય

સ્વપ્ન મળતા જીવનની આગ્રવિહીન એકાગ્રતા ચાની જશે

જે વિરૂપ હતુ તે સહઅભ્યાકમન જેમ સર્વ શોભા ધારણ કરશે

ખરે જ તને સાચુ કહુ છુ કે સ્વપ્ન વિના બધુ જ સુનુ છે રાજમહેલનો સોનાનો પલંગ પણ અને રત્નજડથી મંડિત સિંહાસન પણ

એકાદ દોરી પર ખમીસ સુકાતુ જોઈને એક ચિતકે બાહુતની શોધ કરી એકાદ બગીચામાં બે ઘર વચ્ચે લટકતી કરી

ળીયાની જાગ જોઇને એક ચિંતકે સસ્પેન્શન બ્રીજ Suspension bridge સસ્પેન્શન બ્રીજ બાંધ્યો

એકાદ ચહાની કીટલી ઉકળતી જોઇને એક ચિંતકે સ્ટીમ એંજીન શોધ્યું

એકાદ મિનારાનું ઝુલતું ફાનસ કે પડતા સફરજનને જોઇને વિજ્ઞાનના મહાન નિયમો ગેલીલીયો ને ન્યુટને ગોધ્યા

ચિંતનશક્તિ કેવી મહાન છે! અને સર્જક ચિંતક શક્તિ તો કેવીયે મહાન છે તેના દ્વારા શું શક્ય નથી?

ચીંટી પડી જતા અરિસાભુવનમાં ભરતે પણ ચિંતન કર્યું નહોતું?

દોરડી પર નાચતા નટ ઇલાયચીકુમારે પણ ચિંતન કર્યું નહોતું?

ચિંતનસૃષ્ટિની નવી શોધખોળો—(ખ) એક્ષપ્લોરેશન ઓફ થોટવર્લ્ડ, સ્પેસ ટ્રાવેલ—અંતરિક્ષયાત્રાથી ઓછી રોમાંચક નથી ચિંતન સાહસ (ઈ) થોટ એડવેન્ચર જેને વર્યું છે તેને જીવન પ્રત્યે થાક અને કંટાળો નહી રહે તે બસમાં ટિકિટ માટે કંડકટરને પૈસા આપતો હશે કે ઉંઘમાંથી ઉઠીને હાથ મો ધોતો હશે ત્યારેય ચિંતનસૃષ્ટિના કોઇ નવા ખૂણે નવી ક્ષિતિજો કે નવા શિખરો સર કરતો હશે

અમેરીકાના રોકીપર્વતોથી માંડીને તે જાપાનના ફ્યુજીઆમા સુધી પ્રવાસ કરતા જે વિવિધ રસાનુભવો પ્રાપ્ત થાય અથવા તો શુક્રના મહમાં થઇને કોઇ વિશ્વદ્વિપ પર રોકેટધારી ઉતરતા જે રોમાંચક ધ્રુજારી થાય તેથી ઓછી રમ્યવૃત્તિનું પોષણ ચિંતન પ્રવાસમાં નથી ચિંતન દ્વારા તો તેથી વિશેષ આનંદ લૂંટી શકાય છે કારણ કે તે દ્વારા તો વિશ્વ-વ્યવસ્થાની સૂક્ષ્મતમ સીમાઓ સુધી અવકાશકાળને

ઓળખીને જવાય છે અગમશાળાથી પર થઈને સત્યનું દર્શન ને સત્યનો અનુભવ જે ચિંતન પ્રવાસ દ્વારા મેળવી શકે છે તે આઈસ્ટાઈન જેમ કહેતો કે લાઈફ ઇઝ એન એકસાઈટીંગ ગેમ જીવન એક સર્વોત્તમ મનોરંજન છે! પછી તે નદીની જરૂરિયાતો Absolute minimum wants કરીને કોઈ દીવાદાંડીમાં રહેવા જવાય તેની જીવનભૂખ તો વિરાટ બની રહે છે

ચિંતન દ્વારા ઉંડાણ આવે છે

જેને ઉંડાણની મસ્તી મળી છે, તે એકાદ સમુદ્ર તરંગ કે સૂર્યાસ્તના રંગોથી જ સંતોષાઈને જીવનનો વિપુલ રસ ચૂસ્યા કરશે

એવી ઘણીયે વ્યક્તિઓ છે કે જેઓએ માત્ર આનંદનું એકાદ નવું જંતુ શોધવાના કે એકાદ ખડકમાંથી નવો ફોસાઈલ્સ fossiles લાધ્યાના સ્વર્ગનું સુખ માણ્યું છે કારણ ચિંતન દ્વારા વસ્તુના અમાપ ઉંડાણમાં તેઓ જઈ શકે છે

પ્રકૃતિની પ્રત્યેક નાની મોટી કૃતિમાં અગાધ ઉંડાણ છે આ મારી ઉંડી પ્રતીતી છે પછી તે ઝાકળનું બિંદુ હોય ઘાસ હોય કે નાના બાળકના કાલાકાલા શબ્દો હોય

ગિરનાર નહિ પણ ઉંડાણ પ્રત્યે તારે જવું હોય તો ચિંતનનો રસ ઉગ્ર કરવો જ રહ્યો પ્રકૃતિનો એકલો સુર્યાસ્ત જ તું રોજ જોયા કરે તોય તારું મોક્ષ શક્ય છે કારણ પ્રકૃતિના પ્રત્યેક પદાર્થની જેમ સૂર્યાસ્તમાં પણ અગાધ ઉંડાણ છે સુર્યાસ્તમાં પણ અવશ્ય અતી અગાધ ઉંડાણ છે સૂર્યાસ્ત જોતા સમયના તારા પ્રથમના ને પછીના અનુભવો તે વાત પુરવાર કરે છે મને આનંદ છે કે 'ડસ ઈન વીયેના'ની વાતે તને આટલી બધી મદદ કરી

આપણી સામે ધ પ્રોબ્લેમ ઓફ સોલીટ્યુડ-એકાન્ત

મોરે કોઈના છ માસ આપણે ખોયા પણ કોઈ વસ્તુની ડાગ દેખાશે તો તે એકાન્ત જ એકાન્તમા આપણે આપણી જાતની સામે Face to face આવીએ છીએ અને આપણો સાચ રહેલ છે તે આપણી અંદર જે ભયાનક વિકૃતિઓનુ નગ્ન સ્વરૂપ છે તેવા પરિચિત થવુ આથી આપણે એકાન્તથી અને આપણી જાતથી દૂર ભાગતા જ રહ્યા છીએ

આ એકાન્તથી ડરી જઈએ અને તેનાથી દૂર રહેવા માટે માનવે સ્નેહો, પુત્ર ને પરિવાર સર્જ્યો મજાઓ ને મેળાવડાઓ સર્જ્યા આ એકાન્તના ભયથી પ્રેરાઈને રાજદ્વારી પ્રવૃત્તિની બેફામ દોડાદોડી સર્જાઈ આ એકાન્તથી ડરીને આપણે સમાજવ્યવસ્થાનો પાયો નાંખ્યો ને સ્વાર્થપૂર્વક તેમને દાબ્યો

આ એકાન્તના ભયથી પ્રેરાઈને દૂર નાસવા માટે આપણે સિનેમા ને નાટકા, રેસકોર્સ ને ક્લબો સર્જ્યાં

જનમાનસ-મોજ મનોવિજ્ઞાનનુ જો વૈજ્ઞાનિક પૃથક્કરણ કરીશ તો તને અવશ્ય સમજાશે કે આ પતાના મહેસના યુગમા એક જ મહાન દોષ છે કે આજની વ્યક્તિ એકાન્ત કરી શકતી નથી આજનો માનવ એકાન્તમા આનંદપૂર્વક રહી શકવાની કળા ગુમાવી બેઠો છે એકાન્ત વિના વાચન નથી ચિન્તન નથી મનન નથી ધ્યાન નથી દૃષ્ટિ નથી ને ગતિ પણ નથી છે માત્ર ગોળા ભેગા ને દુઃખ ધમધુ મ

આવા મહારોગો જે સમાજના સર્વે હોય ત્યા વધુ આશા શી ?

માત્ર યોગી થવા માટે જ એકાન્તની જરૂર નથી પણ સક્રિય સમાજ સર્જન થવા માટે પણ એકાન્તની જરૂર છે

ચિન્તનક્રિયા એની અનંતતાનું [illegible] [illegible] [illegible]
એ એમ એનું સોંદર્યનું [illegible] છે

માત્ર ચિન્તનશીલ વ્યક્તિનો જ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],
[illegible] છે જે ચિન્તન કરે છે તે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] નથી [illegible]
[illegible] થાય છે

ચિન્તનક્રિયાના [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
જીવન તને હમેશા અનંત મધુર [illegible] અને [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] જેવું લાગશે [illegible] ચિન્તન તે [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] નથી એકમાત્ર છે [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] નથી. ચિન્તન તે [illegible] [illegible] છે [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] નથી

જીવન [illegible] [illegible] હોય કે [illegible] [illegible] હોય તે [illegible] [illegible]
[illegible] રમણ ને [illegible] [illegible] [illegible] તો [illegible] શું?

તારા હૃદયમાં એવી [illegible] છે કે તું [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
અને જીવન તને હમેશા જીવવા લાયક [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
મે તને કહેલ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] છે,
દેવદૂતો અને અપ્સરાઓને [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] છે

તારો [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
રસ ને [illegible] [illegible] લાગશે

મારા સર્વ પત્રોમાંથી એક જ વાત ફરી ફરીને પામશે કે જીવન જીવવા જેવું છે. મારી પાસે હાલ તુરત તો તારા માટે બીજી વાત નથી. આજે પણ તને પો. ક. તેના વિશે જ લખીશ. મને આનંદ થાય છે કે તું એક એક પત્ર આટલી બધી વાર વાંચે છે. આવા વિચારોને અંદર દાખલ કર. બીજું બધું પ્રકૃતિની સ્વયં પ્રક્રિયા સંભાળી લેશે.

આજે આપણી રસાનુભવની શક્તિ Enjoying Capacity—આનંદ અનુભવવાની શક્તિનો ક્ષય થઈ રહ્યો છે. આપણું મન નિસ્તેજ ને બુઠ્ઠું થઈ ગયું છે. જીવનનો રસ ખૂટતો આવ્યો છે. કોઈ પણ આપણી સામેની વસ્તુમાં પછી તે છે હામાં હેલી વૈજ્ઞાનિક શોધ ગાઈડેડ મીસાઈલ કે સ્ટેલેલાઈટ્સના હોય Guided missiles ' Stalelites—તો પણ આપણને કશું જ આશ્ચર્ય થતું નથી. બધું જ જાણે કે સામાન્ય ને કંટાળાજનક લાગે છે—આપણા કરતા તો મરઘા ને કૂકડાઓમાં રસવૃત્તિ વધારે રહે જે ઉકરડા પર ગંદવાડમાં પણ રસપૂર્વક મહાલી શકે છે. તું મને એ કહી શકીશ કે આપણા જીવનમાંથી દોડધામ ને ધમાલ બાદ કરીએ તો શું રહે? ખલિલ જિબ્રાનના દેડકાની કથા મેં એક વેળા જ કહી હતી. તને આશ્ચર્ય થશે પણ કે તો ચારિત્રને આ રસાનુભવ, સાત્વિક આનંદ અનુભવવાની તાકાત

સિવાય બીજા અર્થમા સ્વીકારતો જ નથી જે માનવી પ્રતિપળ નિર્દોષ આનંદ જ્યાથી ત્યાંથી મેળવી શકે છે તે ચારિત્ર્યશીલ છે

ચેસ્ટરફીલ્ડનો "આઇવરી ડેક" લેખ તને મોકલું છું પાછો સાથે પણ વાંચજે તે લખે છે કે આપણામાં વિજ્ઞાનના અકલ્પ્ય જાદુથી પણ કેમ રોમાંચ નથી થતું? બાળક જેમ આખો આશ્ચર્યોન્મત્ત ફાટી કેમ જતી નથી? તે લખે છે કે ટેલીફોનમા રોજ વાતચીત કરતા પણ આપણને આશ્ચર્ય અનુભવાતુ નથી કોઇને તે સમયે આશ્ચર્ય પણ થતુ નથી કે દોરડા દ્વારા કેવી રીતે હજારો માઇલ દૂર રહેલ વ્યક્તિ સામી વ્યક્તિના મન પર પોતાના વિચાર સંદેશ ફેંકી શકે છે પૃથ્વી પરથી શુક્રના ગ્રહમા વાતચીત કરતા જે આશ્ચર્ય અનુભવાય તેવુ જ આશ્ચર્ય જ્યારે ઘરેથી ઓફીસમા ટેલીફોન કરતા અનુભવશુ ત્યારે જ ખરો વિકાસ છે આશ્ચર્ય અનુભવવા માટે આભ ફાટવાની કે ધરતી પર ચીરાડ પડવાની જરૂર નથી ગમભર્યા આશ્ચર્યો તો આપણી ચારેબાજુ ભરાયા છે આપણી હથેળીમાની આંગળીમા પણ છે આપણા આંગણાના તુળસીના છોડમાં પણ છે આપણા ગોખનાના દીવામા પણ છે આપણા બારી બહારના પંખી ને આકાશમા પણ છે સર્જન રસની પ્રવૃત્તિ વર્ષા થઈ રહી છે ભીંજાવા આવડતુ હોય તો ભીંજાજે આ ચોમાસુ જુદી જ જાતનુ છે ચેસ્ટરફીલ્ડની આ વાત શુ તને વિચારવા જેવી નથી લાગતી કે સામાન્ય રોજના વપરાશની શોધમાથી એ રોમાંચક ધ્રુજારી આપણને થવી જોઇએ આરમર હાઉસ અનેગ્રાડ ફેનચોનના દુચકા તને કહેલ તે શુ નથી બતાવતુ કે આપણે સૌ કમરના પથ્થર જેવા જડ થઈ ગયા છીએ પેલા રોતા ખેડૂત અને ગોલ્ડન ટ્યુલીપની વાત પણ તને આ મુદ્દો સમજવામા અવશ્ય મદદ કરશે

વસ્તુ માત્રની બાહ્ય આકૃતિથી જાણે પણી આખો થાકી જાય છે

વસ્તુના સ્થૂલ સ્વરૂપ સાથે માત્ર યાંત્રિક સબંધ જ, આપણે બાંધી શકીએ છીએ વસ્તુના સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ સાથેનો જીવન સબંધ જો બાંધતા આવડશે તો આનંદઘનજીની મસ્તી દૂર નથી ઉમરખય્યામનો દારૂ દૂર નથી દરેક વસ્તુમાં પ્રકૃતિની અદ્ભુત કરામત છે એક કલ્પનાતીત કૌશલ્ય કોઇક પ્રકૃતિના સુપ્રીમ ઈન્ટેલીજન્સ દ્વારા દરેક પદાર્થમાં અંકિત થયું છે દરેક વસ્તુમાં ગણિતાત્મક છંદ—એ મેથેમેટીકલ રીધમ—છે સંગીતને ગણિત છે પણ આપણે તેને સ્પર્શી શકતા નથી સ્પર્શવા તરફ દૃષ્ટિ જ નથી રોબોટ તો માનવી બનશે ત્યારે બનશે માનવી તો રોબોટ થઈ ચૂક્યો છે

આગુમાં એક સંન્યાસી મળેલા તેણે કહેલું કે કૈલાસને માન સરમાં મેં જે અદ્ભુતતા જોઇ તેવી જ અદ્ભુતતા સૂક્ષ્મદર્શક યંત્રથી માખીની પાંખના રંગમાં પણ જોઈ છે આ કથન કેવા વિચાર કરતા આપણને કરી મૂકે છે આપણી ચારેબાજુ જ્યાં નજર નાખો ત્યાં શું અદ્ભુત આશ્ચર્યનો અખૂટ રસસાગર નથી?

વિશાળ સમુદ્રમાં નાચમાનનો જલસો ચાલી રહ્યો છે એ રંગીન મહેફીલમાં માથું ધુણાવતી નાળિયેરીને જો, આ નાળિયેરનું મીઠું પાણી કયા યંત્રદ્વારા ઉંચે ગયું હશે? દાડમ તો તને પ્રિય છે પણ દાડમની કળીઓની રચના તે કયારે ય ધ્યાનપૂર્વક જોઇ છે? રેતીના કિનારે રંગબેરંગી આકૃતિના શંખછીપલાંઓ તે જોયા છે? પેના પત્ર કપાયેલ સેરી ડ્રાઈવરની વાત તને કહેતી કોન્ચોલોજીના પાંચ વોલ્યુમ તને કદાચ એશિયાટીક લાઇબ્રેરીમાંથી શોધી આપીશ તેમાંના બે લાખ રંગીન ચિત્રવિચિત્ર શંખછીપોની જાતો જોઇ તને થશે કે પ્રકૃતિએ એકે જગ્યા તેની જાદુઈ કરામત કર્યા વિના નથી રાખી જાણે કે તેનું અમાપ કળાકૌશલ્ય સર્વત્ર હૃદય ખોલીને એ બાજુ પ્રસરીને ઠાલવી દીધું છે કશું જ પોતા માટે રાખ્યું નથી

માત્ર માનવી માટે અમૂલ્ય વારસો તે મૂકી ગઇ છે આગિયાનો ઠંડો પ્રકાશ તે જોયો છે? આજનું વિજ્ઞાન પણ આવો ઠંડો પ્રકાશનથી બનાવી શકતુ (One percent heat & 99 percent light)

તારો વિકાસ તો તારી આંતરિક વસ્તુ છે ત્યા માત્ર એક જ વસ્તુ તને સહાયભૂત થશે અને તે કેવળ તુ જ છે

કરોળિયાની જાળ તે જોઇ છે! જાણે કે કરોળિયો યુક્લીડનોય ગુરૂ હોય ને વિશ્વકર્માનોય પટ્ટશિષ્ય હોય તેમ તે જાળ બાંધે છે જાણે કે કોઇ તાલબદ્ધ છંદ સપ્રમાણ ભૌમિતિક આકૃતિનુ સૌંદર્ય ધારીને જાળારૂપે વ્યક્ત થયુ છે

દરેક પુષ્પની સુગંધ કેટલી જુદી છે! દરેક ફળનો રસ કેવો જુદો છે? સરૂના તીણા પાંદડા જોયા છે? રીસામણીનો પેલો છોડ જોતા તો તુરત શું યાદ આવે!

તને સાચુ કહુ છુ કે મહાન વ્યક્તિઓ માત્ર ઉધઇના રાફડા કે મધમાખીના મધપુડાના ઉંડા અભ્યાસમાંથી જીવન પર્યંત રસાનુભવની આધળી લુટ ચલાવે છે જાણે કે પિંઢારાએ પેરૂ લૂટ્યુ

આપણુ શરીરને શુ મહાન આશ્ચર્યનો રસનાનિધી નથી?

એક એક વીર્યકણ Human Sperm મા ૪૮ ક્રોમોઝોમ્સ છે એક એક ક્રોમોઝોમમા બસો ત્રણસો જીનીસ Genes છે આ એકાદ પણ જીનીસ Genesનુ રસાયનીક બંધારણ જો સહેજ પ્રકારનુ જુદુ હોય તો જે સુંદર આંખ, વાળ કે મગજના રૂપરંગ તને મળ્યા છે તે જુદા જ પ્રકારના હોત આપણે અત્યારે જે રીતે છીએ તેમા એમા જીનીસના રસાયનીક બંધારણનો મોટો ફાળો છે આ વાત શુ ઓછી ... છે? કુદરતની આ મહાકરામતની ઉડાઇનુ,

બુધ્ધિના તણખલાથી કોણ કાઢે આ વિચારજે ને તારી આંખો વિકસ્વર થશે તારા રોમાંચ પુલકિત

તારી દેહરચના જ જો હૃદય–હાર્ટ–એ નરમ માંસનો લોચો છે છતાં તુ જીવીશ ત્યાં સુધીમાં તે પચીસ અબજ વાર સંકોચાય છે ને વિકસે છે ને તે વિકાસ સંકોચનો છંદ rhythm of expansion & Contraction અનુભવી રહે છે ચોવીસ કલાકમાં આ હૃદય એટલી શક્તિ ફેરવે છે જે વડે ત્રણ માણસને લીફ્ટમાં બે ત્મ્લાક ઉંચકી શકાય! નરમ માંસના લોચા જેવા હૃદયના સ્નાયુમાં આ શક્તિ ક્યાંથી આવી? આ શુ ચમત્કાર નથી?

આપણા શરીરનુ મેલુ લોહી લઇ જતી રક્તવાહીનીને જ જો લાંબા કરીને એક બીજા સાથે બાંધવામાં આવે તો તે સાડાનવ લાખ માઇલ લાંબી થાય ને પૃથ્વીને પચાસ વાર વીંટળાઇ શકે

તારા મસ્તિષ્કની રચના કેટલી અકલ્પ્ય છે આખા ન્યુયોર્કના ટેલિફોનના વાપરોને એક સ્વીચબોર્ડમાં રાખીએ તો કેવુ ચિત્ર ઊભુ થાય! એવા તો એક હજાર સ્વીચબોર્ડ જેવી અટપટી મશીનરી તારા મગજમાં છે

તને આવા તો હજારો ચમત્કારો બતાવીશ આંગણાના કુંજમાં ઝુલતા મોરનુ એકાદ પીછુ કે નાની ચકલીનો રંગ તે જોયો છે? રસ અનુભવવા માટે આટલી જ સામગ્રી શુ પુરતી નથી કે માનવી આલિશાન હોટેલો અને સિનેમાઓ બાંધે છે જુગાર રમે છે ને દારૂ પીએ છે? માનવીનુ આ કેવુ પતન છે! જેમાં તુ ને હુ ને આપણે સર્વે ગળાબૂડ ડૂબેલા છીએ! કોઇ બાકી નથી એક ચલમ ફૂંકીને આનંદ લે છે, તો બીજો ભાંગ વાટીને બધુ એકનુ એક

કોઈ હવામાંથી સાકરનુ પડિયુ લાવી દે તે જ આશ્ચર્ય? આ

ઝાડીમા ગોળ ને સાકર કુદરતે મુકી છે તે આશ્ચર્ય નથી? તે કહેવુ કે કોઇને માતા આવ્યા ને હાથમાથી કંકુ ઝરવુ હતુ તે શુ ચમત્કાર છે? અરે તુ લીંબુ અને હળદર હવે મને મોં ત્યારે આવજે હુ તને કંકુ બનાવી દઇશ એ શુ ઓછો ચમત્કાર નથી? આ અજાયબ ધરતી પ્રત્યેક રસકૃતિમા તુ મને તારી એક જગ્યાએ આંગળી ચીંધી બતાવ જ્યા રસબિંદુએ આસન ન જમાવ્યુ હોય! જ્યા રસલહરીએ માળો ન બાંધ્યો હોય! અરે આ ઘાસનો પુળો જ જો. હમણા ગાય તેને ખાશે ને તે દુધ બની જશે આ ઝાડના થડને જો ને કાપેલ ચીરરા જો તે થડના માવામાથી પુસ્તક બનશે ને અંદર કાલિદાસ કે ભવભૂતિની આખી ભવ્ય માનસસૃષ્ટિ સમાઇ જશે એમ૦ દરિયા કિનારા પરની રેતીનો કણુ કે મીઠાનો કણુ લે અને તેમા અણુનો પરિપ્રેશ જો એ અણુના અંદર ફરતુ ઇલેક્ટ્રોન જો એ ઇલેક્ટ્રોનની ગતિ જો એ અણુની અંદરનુ વિરાટ પોલાણુ જો ઇલેક્ટ્રોન પ્રોટોન ને ન્યુટ્રોન વિષે મે તને એટલુ બધુ કહ્યુ છે કે આખુ પુસ્તક રચાય તને આશ્ચર્ય થશે કે તારે માટે જ એશિયાટીકમા જઇ 'સાયન્સ ડાયજેસ્ટ' હુ વાચતો હતો

આ નાનકડો પથ્થર પૃથ્વીથી જેટલા પ્રમાણમા નાનો છે તેટલા જ પ્રમાણમા એક હાઇડ્રોજન અણુ તે નાનકડા પથ્થરથી નાનો છે! તે હાઇડ્રોજનની અણુના અંદર ઇલેક્ટ્રોન તો વળી કેટલો નાનો છે! સેંટ પોલ કેથેડ્રલના ૪૭૦ ફીટના ઘુમ્મટની અંદર નાની માખી કેવી લાગે તેવો જ ઇલેક્ટ્રોન, તે અણુની અંદર નાનો લાગે છે

આ ઇલેક્ટ્રોનને જો એક વાર જેટલો મોટો કરવામા આવે તો તેના ને અણુના ન્યુક્લીસ વચ્ચેની ખાલી જગ્યા દસ માઇલ પહોળી થાય—

આ ઇલેકટ્રોન એની બધી ઝડપે અણુમા ન્યુકલીયસની આસ પાસ ઘુમી રહ્યા છે કે તે જાણે બધી જગ્યાએ સર્વવ્યાપી હોય તેમ લાગે છે તે આ પણ અત્યારે અહી છે તેમ કહેવા જતા તો તે ફરોઓને અમજો પ્રદક્ષિણા ઘુમી આવીને ક્યાના ક્યાય હોય છે આને Principle of Uncertainty કહે છે

અણુની આવી સૂક્ષ્મ અવગાહનાઓ વિગતો રૂપે મે તને આપી રાખી છે તે વિગતોમાથી રસ ચુસવાનુ કામ તુ કરજે, આઇસક્રુમ ચુસવાની કે કેડબરી ખાવાની તારી ટેવથી તે ટેવ ઓછી રસપ્રદ ને તાજગીભરી નથી

(Microbes Bacteria & Virus) માઇક્રોઇસ બેકટરીયાને વાયરસના વિચારમાથી આવો જ અખુટ રસ ખજાનો ભર્યો છે! માઇક્રોબ્સને હજારગણુ મોટુ કરીએ તો જ તે દેખાય તેવો સૂક્ષ્મ જીવાણુ છે માનવીને હજારગણો મોટો કરીએ તો તે આબુ પહાડ જેવડો થાય એ પછી ઇલેક્ટ્રોનીક માઇક્રોસ્કોપ શોધાયુ તેના દ્વારા લાખઘણુ મોટુ કરીને જોવાની શક્તિ માનવીને ઉછીની મળીને તે દ્વારા તેણે Virus વાયરસ શોધાયા તારી એક સુદર વાળસટને મુબઈથી વિલેપારલે જેટલી મોટી કરીએ તો લાખ ઘણી મોટી થઈ કહેવાય

બેકટીરિયા માઇક્રોબ્સને વાયરસની જીવનલીલા, જીવનનિર્વાહ ને અનેક સૂક્ષ્મ પ્રશ્નો પર આનદપૂર્વક તુ કલાકો વીતાવી શકે ખરેખર એક પદાર્થ એવો નથી જે તને ન કહે કે જીવન જીવવા જેવુ છે માત્ર તે પદાર્થ સાથે હૃદયની દોસ્તી બાધજે ચોકલેટના રસ જેવી દોસ્તી બાધજે આ રસાનુભવ સાથે

આ બધુ શોધનાર માનવબુદ્ધિ ને તેની પાછળની પ્રકૃતિની રચના પણ ઓછી આશ્ચર્યકારક છે

સૃષ્ટિ તો ખરે જ હું ખાતરીથી માનજે અનો ભંડાર છે હકીકત એ છે કે માનવે તેની રસાનુભવની તાકાત Enjoying Capacity છે Capacity ગુમાવી છે મે, તે, ને આપણે સર્વેએ ગુમાવી છે આથી તો જીવન જીવવા જેવું છે, કે નહીં તે ઉત્પાતમાં નહીં જઈએ છીએ

ચીકણી માટીમાંથી બનતા અને મોંઘી પ્રમાણથી જીવજંતુના રંગીન પુષ્પ પાંદડીઓને જો ! ખરે જ એક એક ફૂલમાં મધબિંદુના સાત રંગ છે એક એક જળબિંદુમાં પરીઓનો પાતાળલોક છે એક એક આરસના ટુકડામાં દેલવાડાનું શિલ્પ છે એક એક માનવ હૃદયમાં કાશી ને કબ્બાલ-બુદ્ધગયા ને યરૂસલમ છે નથ છે તે માનવીની આંતર તાકાતનો ! દરેક વિકટિંગ સુગંધ નાટક આપણી ચારેબાજુ છે તમામ હશે તો આપણા જ આંગણામાં આપણી જ આંખો સામે જોવા મળીને અત્યારે મળશે પણ એ રસાનુભવની તાકાતનો તે તારે વિકસાવવી જ રહી હર ઉપાયે હર કોઈ રીતે, કારણ જીવન જીવવા જેવું છે એ સત્ય જો આપણે ગુમાવી દઈશું તો આપણે આપણું સ્વત્વ ગુમાવ્યું છે સમગ્ર ગુમાવ્યું છે પગ નીચેની ધરતી ગુમાવી છે આગામી વિદ્દિન મૂળ દશામાં અંધકારથી રિબાતા સડ્યા કરવાનું પછી તો રહેશે

હું ભાગ્યશાળી છું—એક દૃષ્ટિએ—કે હું વિજ્ઞાનયુગમાં છું કારણ રસાનુભવની શક્યતાઓ સારી છે તેની સામગ્રી કદી ખૂટ નથી છે રસસામગ્રીના નવા નવા પ્રદેશો ખુલતા જાય છે

હું એકાદ ' નેશનલ જ્યોગ્રાફીક મેગેઝીન' લાઈફ, કે ફોરચ્યુન' ઉઘાડું ને તને તરત એમેઝોન નદીની ઇલેક્ટ્રીક ઈલ માછલી જોવા મળશે તે માછલીમાંથી વહેતી ૬૦૦ વોલ્ટની વિદ્યુત એવી પ્રબળ હોય છે કે ઘોડો ˜ ˜ સ્પર્શ માત્રથી નાખે છે

તુ એક રીડર ડાયજેસ્ટ કોરોનેટ કે કોરીયર ઉપાડ તેનસિગે ચોમાસુઝમાની ચોટી પર લાલ પેંસિલનો ટુકડોને પીપરમીંટ દેવા પેંધુ કગતા શુ ભાવ અનુભવ્યા હશે તે તને પ્રત્યક્ષ થશે

આરામખુરશી પગ પંખા નીચે બેસીને એચ જી વેલ્સનો જગતનો ઇતિહાસ વાચ અને તને પથ્થરયુગના શિકારી માનવીથી માંડીને તે અણુયુગના યુદ્ધખોર માનવીના વૈવિધ્યભરી જીવનકથા અવનવા આશ્ચર્યોથી ભરી દેશે માત્ર એકાદ બે વર્ષમા તુ કાલીદાસ હેમચંદ્રાચાર્ય કે શંકરાચાર્યની સમગ્ર જીવનમંજુરીનુ તટસ્થ સરવૈયુ કાઢી આશ્ચર્યમા ડુબી શકીશ

આ યુગ રસાનુભવનો છે દરેક યુગમા હિંસા ગરીબાઈ, ગુલામી અજ્ઞાનતા તો હોય જ છે તેમાથી રસસૃષ્ટિના અદ્ભુત પરીપ્રદેશ સર્જવા ને રસ ટુંટવો તે તારી ને મારી તાકાતનો પ્રશ્ન છે વિધિના આ મહાશાસનની સર્વોપરી મહત્તાનો વિચાર કરતા કરતા જે ભાન ભૂલીને ઝુકી ગયો નથી તે મૃત્યુ પામેલ છે એમ હુ કહુ છુ આઈન્સ્ટાઈન પણ કહે છે

જીવન રસદાન માટે છે અને મનુષ્ય રસપાન–રસ પીવા માટે છે જીવન નદી છે જે રસ વહેવડાવે જાય છે મનુષ્ય સમુદ્ર છે જે રસ પાયે જાય છે કોણ પહેલુ થાકે તેની હોડ છે મનુષ્ય જ જીતશે કારણ કે ઉપનિષદમા મનુષ્યને રસૈન સ રસાનારસનમ કહ્યો છે જીત તારી છે મારી જ છે, પ્રકૃતિની જ છે કારણ જીત માટે જ આપણે સૌ સર્જાયા છીએ જીત માટે જ આ સમગ્ર વિશ્વ રચનાનુ ખોખુ ઊભુ થયુ છે

*◌

(૩)

આપવાથી તુ મેળવીશ એ પ્રકૃતિનુ સત્ય છે કોઈને જીવન શ્રદ્ધા આપ જીવનમા રસ જગાડ કોઈનો ખોવાયેલ જીવન આનદ તેને શોધી આપ ને પ્રકૃતિનુ વરદાન છે કે તને તે સઘળુ આપોઆપ મળશે પરમાર્થ દ્વારા સ્વાર્થને સાધ

દરેકના જીવનમા અસહ્ય દુખો ક્યારેક ને ક્યારેક આવે જ છે કોઈ માતાના એકના એક પુત્ર કે પુત્રી મૃત્યુ પામી તેની પાસે તુ જા ને કહે કે હુ તમારો પુત્ર છુ કે તમારી પુત્રી છુ

કેટલીયે સ્ત્રીઓ પ્રાઇમસથી દાઝીને સળગે છે ને પુરુષો મકાન પરથી કુદી પડે છે પાટાપિંડી કરતા કહે કે તમારા હતભાગ્યમા મારો પણ દોષ છે કારણ કે તમારા માટે મે કશુ જ કર્યું નથી

કેટલાય નાના બાળકોની આખ જતી રહે છે, કાન જતા રહે છે લકવો થાય છે રસ્તામા મોટરની અડફેટમા તેઓ ઉછળી પડે છે તેઓ પાસે તુ જા ને કહે કે હુ તમારી માતા છુ, તમારા માટે મારુ મધુર સ્મિત ને ચુબન લાવી છુ જે દ્વારા તમારા જીવનની સઘળી કડવાશ હુ બહાર ચૂસી લઈશ ને થુકી કાઢીશ.

જેઓની આખ જતી રહી છે તેઓ પાસે જા અને કહે હુ તમારી આખો બનીશ સૂર્યાસ્તના રગબેરગ હુ તમને બતાવીશ મારી આખો વડે

કોઇ જીવનકેડીના શુન્ય એકાંતથી રડી ઉઠી ચામાચીડિયા જેમ ઉંધે માથે લટકે છે તો કોઇ ઘૂવડ જેમ અંધારામાં ઘુરકે છે તેઓ પાસે તું જા અને કહે પ્રકાશ નજીકમાં છે તેને આવતા મેં જોયો છે હું પ્રકાશનું કિરણ બનીને આવી છું

હું કોઇ કાગળ લખવાના-મુડમાં-આ બધું નથી લખતો આ મેં વેદનામાંથી લખ્યું છે, જે વેદના મા । દુઃખોમાંથી નથી આવી પણ તારા દુઃખોમાંથી મને મળી છે પ્રકૃતિના દુઃખોમાંથી મને મળી છે હું જાણું છું તું ઉત્વલેણુ રીતે જીવન સામે વીરતાથી ઝઝુમે છે તે સમયે કાવ્યની લાકડાની તલવાર આપી તારી મશ્કરી નહીં કરું તને ઉમદા ભાવના આપું છું માનસ વિજ્ઞાન કહે છે ભાવનામાં પ્રચંડ શક્તિ છે ઇચ્છાયોગમાં તું આવ પછી થઇ શકે તેટલું કર બધું જ પૂર્ણતાથી આપણે ક્યારેય કરી શકીએ નહિ જ પાંચદશ મિનિટ એવું કંઈક કર જે બીજાના મુખ પર હાસ્ય લાવે અને જીવન તને હસતું લાગશે

આ દ્વારા આપણે કશું જ કોઈ પાસે ઇચ્છતા નથી આપણે માત્ર ઇચ્છીએ છીએ કે પ્રકૃતિ ખુશ રહે આપણાથી નારાજ તે ન રહે આપીને મેળવો ને પ્રાકૃતિક સત્યને અનુરૂપ થવા પ્રયત્ન કરીશું તો પ્રકૃતિ ખુશ જ રહેને આપણે તો માત્ર પ્રયત્નો જ કરવા રહ્યા તુટયાફુટયા કાચાપાકા પ્રયત્નો જ તેનાથી બીજું કાઇ નહિ થાય તો ય જીવન તો ઉલ્લસીને ગતિશીલ રહેશે ને જીવનશ્રધ્ધા તાજી જ રહેશે

લોકો ખુશ થઇને શું આપી આપને આપવાના છે? થાળી વગાડવાના હતા? લાઉડ સ્પીકર ગોઠવવાના હતા? સાકરના પડિયા વહેંચવાના હતા? લોકો ખુશ હોય તો ય શું ને ન હોય તોયે શું!

આપણા આનંદ ખાતર કરવું છે આપણે સારૂ કરીએ છીએ

કારણ સારાને ચાહવું તે આપણો સ્વભાવ છે બીજો કોઈ સ્વાર્થ હેતુ નથી

તું નાનું એવું સારૂ કામ કર કોઇના વસ્ત્ર ફાટી ગયા છે તો સાંધી દે કોઇ નાના છોકરાને ટી ગઢી બનાવી દે હવે મોટેલી ગની કળામા તે તું એક્ષપર્ટ છે તારી નાનકડી કૃતિની પ્રેમાળ ભેટ કોઇ અજાણ્યા બાળકને કેમ ન આપે?

કોઈને પણ બે પળ તારો સહાનુભૂતિભર્યો કાન દે તેઓની વાતમા ભલેને ધર્મ, વિશ્વજીવનના સત્યો ન હોય, પ્રકૃતિના ઊ ા રહસ્યો ન હોય હૃદયના કોડિયામાં ન્રુગધી તેલ પુરવાની આશા તેઓની વાતમા ભલે ન હોય તેઓની વાત ભલેને અતિ સામાન્ય હોય તેઓ નાના હતા ત્યારે આબાના ઝા પરથી કેરી કેમ તોડતા કે શામકી માસ્તરે છેલ્લી પાટલી પર ઊભા રાખીને અગુઠા શા માટે પકડાવ્યા તે વિશેની વાત હોય ખ્તા પૂર્ણરસથી તે સાભળજે પાચદશ મિનિટ તેઓની નાની ઓરડીમા પ્રાઇમસના ઘોઘાટ વચ્ચે સાભળ તેઓની જીવનશ્રદ્ધા તૂટી ગઇ હતી તે સધાઇ જશે. તારી પાસે પાંચપચીસ બાળકો બેસા કરીને તેઓને હસાવ તેઓને ગીત ગવડાવ રાણીબાગમા ને મ્યુઝિયમમા લઇ જા નિસ્વાર્થ માનવતાનો મહિમા અનુભવ આ બધી જીવનની રસિકતા છે, સર્વ પ્રત્યે માતૃહૃદય તું કેળવ કોઇનુ લોહી વહેતુ બધ કર. કોઈકના ઘા સાફ કર અને તને સમજાશે જીવન ધારે છે તેટલુ કડવુ નથી લોકો ધારે છે તેટલા સ્વાર્થી નથી સસાર ધારે છે તેટલો પ્રપચી નથી તું દરેકને જોશે તો તને લાગશે કે કોઈક આપણને ચાહે — સ્વાર્થ, વિના લોભે-વિના કશુ માગ્યે-માત્ર ચાહના ખા

તુ જાણે છે શા માટે સાધુ જોડા પહેરતા નથી? શા માટે તેઓ સ્નાન કરતા નથી? શા માટે તેઓને રસોડુ નથી? ચુલો નથી? શા માટે દૂંટો ને કમાટો નથી? શા માટે દિવાસો ને ઘત નથી? શા માટે તેઓ મરતા છતા હિંસક દવા નથી લેતા?

શા માટે તેઓ ઊંઘમા પણ પડખુ બદલતા જમી ન સાફ કરે છે? પ્રમાર્જિત કરે છે? શા માટે સાધુ નીચી દૃષ્ટિએ સાચવીને પગલા માંડે છે? શા માટે જાણે કે કોઇ કીમતી દસ્તાવેજ કે માંદા બાળકને જે સભાળથી લઇએ તે રીતે તે વસ્તુઓ લે છે ને મૂકે છે?

શા માટે સાધુ કડવા તુંબડાનુ શાક પણ જમીનમાં નાખવુ પસંદ નથી કરતા ને પેટમા રેડી દે છે?

આ બધા પાછળ તેઓનુ માતૃહૃદય છે સાધુજગતની માતા છે કોઇ પણ જીવને દુઃખ થાય તે સહન નથી કરી શકતો અન્યના હિતમા કલ્યાણકારી જીવન તે જીવવા પ્રયત્ન કરે છે

હુ ને તુ તો સાધુતાના પૂજક છીએ પ્રકૃતિનુ આ સત્ય છે માતા બનો! માતૃહૃદય કેળવો હુ ઇચ્છુ છુ નાના પાયા પર તુ થોડીક શરૂઆત કર ને માતૃત્વનો અમર લ્હાવો આધ્યાત્મિક અર્થમા લે જીવન તને સફળ લાગશે

ગાયના બે શીંગડા વચ્ચે હાથ પંપાળવામા પુણ્ય માનનારા હિંદુઓ મૂર્ખ નથી તે દ્વારા તેઓ સમગ્ર પશુસૃષ્ટિ પ્રત્યે માતૃભાવ કેળવે છે તુલસીનો ક્યારો આંગણામા રાખનાર હિંદુઓ મૂર્ખ નથી તે દ્વારા તેઓ સમગ્ર વનસ્પતિ સૃષ્ટિ સાથે અભેદ ભૂમિકા રચી માતૃતત્વ કેળવે છે જગતપિતા રૂપે ઇશુને પૂજનાર ક્રિશ્ચિયને।

મૂર્ખ નથી તે શું? જગતપિતાની સઘળી સંતાનસૃષ્ટિ સાથે પ્રેમ દૈત રાખી અહિંસક ભાવ કેળવે છે નાગપંચમીને દિવસે નાગને દૂધ કેમ પાય છે? વરસાદથી તેઓના દરમાં પાણી ભરાવાથી અતિથિ થઈ બહાર ભમે છે તેનો અનાદર કેમ થાય? ચોરવાડમાં તો અગાથયાની વેર ને આમાં પર ચગાવતા ત્યાંના કોળીઓ સર્પોત્સવ ઉજવે છે ઘેર કંસાર રંધે છે, એર મંત્રો ભણે છે સ્ત્રીઓ ગાણાં ગાય છે કેવો અભેદભાવ! આંગણામાં માટીના લીંપણની પ્રથા શા માટે? તેવનું ટીપું પડે ને જીવતું મરે તો! છોકરા ઉંના વેત લઈને મંદિમાં જઈ કુંડી ભરી ચોખા નાખી આવતા આપવાનું શિક્ષણ મળે ત્યાં!

આપણે ત્યાં જમતી વખતે બાજોઠની પ્રથા થઈ તે પણ એટલા માટે કે ગરમ થાળી જમીન પર મૂકતા રખે ને એકાદ બે જંતુ ચંપાઈ જશે તો!

મે તને કહેલું કે કુમારપાળ રાજાના લશ્કરના ઘોડાઓ પાણી પીતા તેય ગાળેલું ને નક રાજા ઘોડા પરથી બાજુ રૈકના તે પણ પ્રમાર્જતું ૫૯

મળ ર આ ગ્રાનીપાળ ગ્રંથ ભાવનાનું છે માતૃહૃદયની અમર ભાવના ત્યાં છે તું સર્વની માતા છે એ ભાવનાથી વિશ્વ તરફ જો જીવન ઉદ્ધારરૂપ સાધશે ફરી ફરીને ન આવે તેવા ઉદ્ધારરૂપ

જીવન કદાચ તારા માટે તને જીવવા જેવું ન લાગે તો બીજા માટે જીવવાનો પ્રયત્ન કર તારા જીવનમાં તું સુખી ન થઈ શકે તેમ લાગે તો છેવટે બીજાઓ તારા ય જીવનથી સુખી નહિ થાય તેમ કેમ માને છે? તારા સુખદુઃખના કરતા બીજાઓના સુખદુઃખને વધુ મહત્વ આપીશ તો જીવન અવશ્ય તને જીવવા જેવું લાગશે તારા જીવન ચો બીજાઓના સુખમાં થોડોક પણ ઉમેરો શક્ય

હોય તો તે શું અવશ્ય જીવવા જેવુ નથી?

અન્તરના આનંદથી—જીવનના ઉલ્લાસથી કોઇકને તારું હેતાળ સ્મિત આપ જેમાં તારા હૃદયનું પવિત્ર ગીત હોય, તેવું હાસ્ય કોઇક ને કોઇ રસ્તા પરના અજાણ્યા મિત્રોને આપજે સૌ કોઇને એવા હાસ્યની જરૂર છે તારુ એ નિસ્વાર્થ સ્મિતદાન સૌ સંઘરી રાખશે અને જ્યારે તેઓના જીવનમાં અંધારી રાતે સઘળા તારાઓ ખોવાઈ ગયા હશે ત્યારે તે સંઘરેલ તારા સ્મિત કિરણો વડે જીવનશ્રધ્ધાની નાની અમથી મીણબત્તી સળગાવશે

ક્યારેક તું તારા ટેબલ પર હોય ત્યારે એકાદ પોષ્ટકાર્ડ લેજે, તારી કોઈ દૂરના મિત્રને લખજે લખજે કે હું તને યાદ કરું છુ તારી પ્રેમાળ સ્મૃતિઓમા હું આળોટુ છુ તુ નથી ત્યારે જાણું કે એમ લાગે છે કે સૂર્ય ઠંડો પડી જાય છે ને ચંદ્ર તપી ઉઠે છે કોઇ દૂર વસતા નાના હૃદયમા એનુ એકાદ વાક્ય ટપાલપેટીમાં નાખેલ એ એકાદ બે આનાનુ પોષ્ટકાર્ડ સામા પાત્રમા શુ શુ સાત્ર નહિ જગાવે? કદાચ ક્યારેક તેને આપઘાત કરતા બચાવશે ક્યારેક અંધારા ખુણામા ભીંત સાથે રડી રડીને માથુ અફાળતા બચાવશે ક્યારેક ગાડાની હોસ્પિટલમાં એમદ પથારી ઉમેરાતા અટકાવશે તારુ એ સાદુ અમથુ પોષ્ટકાર્ડ

કોઇજમા ફિતાવળે જતા રસ્તામા ઘણા પાટીવાળા મજૂરો તને કોઇક જગ્યાનુ સરનામુ પૂછશે ચિરિયા ચાલ્યો જાય છે કહી તુ ચાલી જઈશ? તેને બે ચાર મિનિટ પણ નહિ આપે અને બે ચાર મિનિટ આપવાથી તેને ભર્યું ભર્યું લાગશે, જીવન જીવવા જેવુ લાગશે

કોઇને માયાળુ બે ચાર શબ્દો કહે માતા પાસે માયાળુ શબ્દો ન હોય તો કોની પાસે હોય? તારા ઘરમાં પોસ્ટમેન ટપાલ નાખવા આવે તો તેને ઉભો રાખીને પૂછજે, તારે રોજ કેટકેટલ બારણા

કોઇના પગ ના હશે? કેટલા દાદરા ચઢવા પડતા હશે? રોજ કેમનું ચાલતું પડતું હશે એ તેનું મુખ હસી ઉઠશે સલામ કરીને ચાલી જશે

તારી કૉલેજના પટાવાળાને પૂછજે–તારું કુટુંબ દેશમાં છે? તારાં બૈરાંછોકરાંના ફોટા છે? મને બતાવ, તું જોજે તેના ચહેરા મૂખની રેખાઓ ભુંસાઈ જશે તને તે માતા ગણશે ને કાલાકાલા શબ્દો બોલશે

કોઇ માળામાં લીફ્ટમાં જતા હોય તો લીફ્ટમેનને કહેજે કે એની લીફ્ટનો દરવાજો બંધઉઘાડ કરીને સલામ કરવાની ચપળતા કેટલી સુંદર છે! કોઇ દુકાનદાર પેકેટ પર સુંદર ચપળતાથી કાગળ વીંટાળતો હોય ને દોરી બાંધતો હોય તોએ તેને કહેજે કે એની કળા તને પસંદ પડી છે

આ કાંઇ પશ્ચિમનું અનુકરણ નથી આમાં પૂર્વપશ્ચિમની વાત નથી આ તો માનવતાની વાત છે માનુહૃદયની વાત છે

પશ્ચિમે બધું આપણી પાસેથી જ લીધું છે આ તો આર્ય સંસ્કૃતિનું મૌલિક સત્ય છે અહિંસા, સહૃદયતા, સર્વમયતા

હું એવી વ્યકિતને જાણું છું જેણે ટ્રામ બસમાં એક અજાણ્યા મિત્રનો રસ જોઇને એક સુંદર દળદાર પુસ્તક ભેટ આપી દીધું ન તેનું નામ પુછ્યું ન ઓળખાણ! માત્ર આપવાના આનંદ ખાતર આપી દીધું

તું પણ એવું કયારેક કરવાની ભાવના કેમ ન રાખે? વીલ્સન કેમની પીકનીક મુકીને કોઇ ઘરડી ઓના કપાળે કોયનવોટરના પોતાં મુકવા એમે માન ભાવના ગખવાની વાત કરું છું, હૃદયમાં તું જે ઇચ્છે છે તેનું મહત્વ તું જે કરે છે તેથી ઉતરતું કશું જ નથી હૃદયની ભાવનાથી મોટી કોઇ તાકાત આ દુનિયામાં નથી તે

ભાની રે.. એવું ઘણું છે જેની આપણે માત્ર

ગમી શકીએ છીએ પણ એ ભાવના દ્વારા આપણા વ્યક્તિત્વનું મૂલ્ય ઘણું જ વધે છે તેમાં કોઈ શંકા નથી બહુ જ કોઈ આપણે કરી શકવાના નથી પણ ભાવનામાંથી તો ન જ ચૂકીએ વ્યવહાર માર્ગ તો તે જ છે

કોઈ હોસ્પિટલમાં તારો મિત્ર માંદો હોય તો ત્યાં જઈ માત્ર ખબર જ ન કાઢ અધિક કલાક ત્યાં ગાળ અને ન્યૂઝપેપર કે ગમતી ફાઈલ તેને રસ પડે તેમ બતાવી તેને વાંચી સંભળાવ।

તારું માતૃહૃદય સર્વ કોઈ અનુભવો! કોઈ કોઈ એમાં પણ ચહેરો પાંચ દસ મિનિટ ગાળીને પ્રકાશિત કરી દે અને જો તે તારા હૃદયના મિનારા ઊંચી ઉડશે તારી જીવનકુંજમાં કોકીલા ટહુકશે પેલો છોકરો જ્યારે બારી પરથી ગાદી પર પડતું મૂકીને જેસી જેમ્સનો પાઠ ભજવે છે ત્યારે કે પેલી નાની છોકરી તેના ઓશિકાના ગલેફ પર ભરતકામ કરે છે ત્યારે માતાજી એ શબ્દો બોલતા તેઓ હસી ઉઠશે

તારું હૃદય તો માયાળુ પ્રથમથી જ છે તેને તું વિકસાવ

માતૃહૃદયથી જગતને તું અપનાવ ને એવો રણકો તારા સમણામાં વાગશે કે તું તે સમણાના રણકામાં સમજી શકે જીવન અવશ્ય જીવવા જેવું છે કારણ મૃત્યુથી તે અધિક બળવાન છે દરેક ધર્મમાં આ Reverence For Life જીવતત્વના બહુમાન નો સિદ્ધાંત ઓછા વત્તો છે તેને તું અપનાવ

★

[૪]

તુ જેમ જેમ વિચારીશ તેમ તેમ તને ખાતરી થશે કે આ દુનિયાનો મોટો વર્ગ જીવતો નથી પણ માત્ર જીવવાનો દંભ કરે છે They do not Live They merely Exists તેઓ માત્ર અસ્તિત્વ વહન કરે છે માત્ર હોવાપણાનો ભાર જ ધારણ કરે છે માત્ર કાળના પૂછડે પકડીને ઘસડાયા કરે છે

કકડીને ભૂખ લાગી હોય ત્યારે તુ શુ જમવા બેઠી છે? તે વખતે ખ્યાલ આવે છે કે અન્ન કેવુ પવિત્ર છે! આજે આપણે સાચી ભૂખ કેટલી ગુમાવી છે! આજના માનવી પાસે ખિસ્સામાંથી હોટેલના બિલો જ નીકળશે જેટલા નીકળે તેટલો હોજરી પર જુલમ થયો માનજે સાચી ભૂખથી તુ જ્યારે જમે છે ત્યારે તુ જીવે છે

જ્યારે ખરી તરસ હોય ત્યારે તે પાણી પીધુ છે? કેવા મધુરા આશીર્વાદરૂપ તે પાણી બને છે? પર્વત ચડતા હોય ને બાજુમા ઝરો આવે થાકી ગયા હોય ને કંઠ શોષાતો હોય ત્યારે એ જળપાન કેટલુ મધુર લાગે છે? સાચી તરસથી તુ પાણી પીવે છે ત્યારેય તુ જીવે છે

સાચા થાક પછી તુ ઊંઘે છે ત્યારેય તુ જીવે છે વિનોબાજી કહે છે કે સૌથી સુખી તે કે જેની હોજરી સારી છે તેમા

કે સૌથી સુખી તે કે જે પડે તેવો ઊંઘે હુ તો માનુ છુ કે આપણી બધી વસ્તુનો સ બ ધ પાપપુણ્ય સાથે છે ઊંઘનો પણ આજે આપણી દુનિયામા પાપ વધ્યુ છે અને પુણ્ય ઘટ્યુ છે જ્યારે તને થાક પછી મીઠી ઊંઘ આવે ત્યારે માનજે કે તુ ખરા અર્થમા જીવે છે

જ્યારે તુ ખુ લી હવામા પ્રકૃતિના સુ દર સ્થળે કાંઇ પણ હેતુ વિના ફરવા નીકળી પડે છે, ત્યારે ય તુ જીવે છે આજે આપણુ જીવન કેટલુ બેશકુ થઇ ગયુ છે! દરિયાકિનારે તારાજડિત આકાશ નીચે મૃદુ સમાલહરીનો હાથ પકડીને તુ ફરવા નીકળે છે તે સમયે જે વિચારો એની મેળે જાગે તે જાગવા દેજે પરાણે વિચારને પકડવા મહેનત કરવી નહી વાતાવરણની એ ભ વ પવિત્ર તા જ તારા વિચારોની કવૉલીટી ઉ નત રાખશે ક્યારેક બ્રહ્માડની સૂક્ષ્મતા તારી સાથે અથડાશે ક્યારેક બ્રહ્માડની વિરાટતા તારી સામે આવી ઊભશે ક્યારેક એ સૂક્ષ્મતા ને વિરાટતા હાથમા હાથ મિલાવી હસતા હસતા તારી સામે આવીને ખડા થશે તુ ફરતા ફરતા અટકી જઈશ! તને થશે કે આ બે અ તિમ સામસામા છેડા એક સાથે ક્યાથી? તારા પગ પાછા પળભર અટકી જશે ઉપડશે જ નહિ આ તો પ્રકૃતિ છે! કાંઇ જેવી તેવી વસ્તુ ઓછી જ છે! એ આશ્ચર્યનદથી ફરવાનુ ચાલુ રાખીશ વળી આગળ થોડુ ક ચાલીશ અને પ્રકૃતિનુ નવુ સ ય તારી સાથે અથડાશે

જડ અને ચૈતન્યનો આ શો મેળ! આ બેઉના મિશ્રણમાથી કેવી અગણિત ચિત્રવિચિત્રતાઓ ઊત્પન્ન થઇ છે! બ્રહ્માડમા માત્ર એકલો ચૈત ન પ્રવાહ જ હોત તો શુ થાત? માત્ર એકલો જડ પદાર્થ જ હોત તો શુ થાત? એ બેઉનુ મિશ્રણ સરજાવીને આ વિશ્વના અગણિત રૂપો ઘડનાર એ સુપ્રીમ ઇન્ટેલીજન્સ કંઇ? અને

વળી તું ફરતા ફરતા પાછો વળી જઈશ તારી ચારે બાજુથી મગરોળ થાય છે કે ઓહમહૂરવામ્ ને તું પળભર મસ્તાન છે! પણ પળભર થંભીને આગળ જાય છે તું આગળ વધે છે ને નિર્જન રાત્રિએ એકાદ પથ્થર પર બેઠી દરિયામાં પણ એકાદ ને એક બેઠ ફરતું ફરતું રહ્યું લાગ્યો છે કે મોટરની હેડલાઈટમાંથી ઝગમગતો થતો ઝળઝળાટ જુએ છે ત્યાં દરિયો તારું ધ્યાન ખેંચે છે નાગ માનવા મોંગા ગળગચાટ કરે છે ને પ્રકૃતિનું નવું સત્ય કહે છે તે કહે છે કે તું હસે છે ત્યારે પ્રકૃતિ ગર્જે છે તું રડે છે ત્યારે પ્રકૃતિ હસે છે

પુનમની દશામાં નિર્જન સમુદ્ર કે વૃક્ષોની હાર વચ્ચે તું જ્યારે ફરવા નીકળે છે ત્યારે પ્રકૃતિનું સત્ય આપોઆપ તને પરખે પરખે આ રીતે જ વળગશે. તને એ જ્ઞાન વિષે સમજાશે કે-ઉપરોક્ત ફરવા રાતની એની દશા આપણી અને સત્યને વધુ ઊંડે ખોલે છે

જ્યારે જ્યારે આ રીતે તું વિના હેતુ, વિના પ્રયોજન કુદરતના ખોળે વિરાટ આકાશ નીચે ફરવા નીકળે છે ત્યારે તું જીવે છે

જ્યારે કોઈ કરુણ વેદના દેખે છે ત્યારે તું એ દર્દમાંથી ખિન્નખિન્નાટ થાય છે, અને તારા મધુર નેત્રોમાંથી સતત પ્રવાહ અશ્રુરૂપે વહી જાય છે તો ત્યારે પણ તું જીવે છે

જ્યારે તું ફરવા નીકળે છે અને તો રમણીની ચીકાશમાં પગપગ ભરીને ફરોગ જુએ-પ્યારો ને પક્ષીઓ જુએ ત્યારે અગમ્ય વસ્તુઓને મેઘધનુની વેદનામાંથી નીકળીને તારા એમ પ્રેમાળ મિત્રને, એકાદ સુંદર સ્વપ્નને, ચાંદ સુંદર દેહને, બોલવાની લાગણીને, અને વિચાર શક્તિની જેવી એકાદ અશ્રુભીને પણ કાવ્ય એને જે આપ્યા છે તેને અનંત સેજે, અજ્ઞાનની ગુફામાંથી તું જ્યારે આપના સ્નેહમાં

જાય છે ત્યારેય તુ જીવે છે અપ્રાપ્તના મૃગજળ કરતા પ્રાપ્તનુ અંજલિજળ જીવન ક્યારેક બચાવશે જ્યારે તુ, અપ્રાપ્તની વેદનાને બદલે પ્રાપ્તના સંતોષથી તૃપ્ત છે ત્યારે ય તુ અવશ્ય જીવે છે

જ્યારે તુ તારી અત્યંત નીકટના મિત્ર સાથે હૃદય ખોલીને અંગત સુખદુખોની વાત કરે છે ત્યારે ય તુ જીવે છે મિત્ર પાસે બોલના મનમા કશુ જ સંતાડાતુ નથી હૃયે તે હોઠે એ ત્યા આવે છે મિત્ર સાથેની ચર્ચામા શબ્દો જોખવા પડતા નથી વિચારો માપવા પડતા નથી એક સ્વાભાવિક મરોડમા શબ્દપ્રવાહ વહી રહ્યો છે ગેરસમજ થવાની કોઇ ચિંતા નથી કારણ મિત્રતાના પરમઅમૃતમા બેઉ તરબોળ છે

તારા નીકટના મિત્રો સાથે ચર્ચાનો આનંદ લીધો છે? જે મિત્ર ચર્ચાઓમા સર્જક વિચારોની મૌલિક આપલે થાય છે, જીવનના વિવિધ પાસાઓ પ્રત્યે આકર્ષણ તે ચર્ચાઓમા મિત્ર સાથે અનુભવ્યુ છે? ક્યારેક તમારી વાતમા જીવનના વિવિધ રૂપો ને સ્પર્શીને વહી છે? ક્યારેક માતાની મમતા પર, ક્યારેક બાળકની નિર્દોષતા પર વેપારીના લોભ પર મજૂરના પ્રમાણીક શ્રમ પર ખેડૂતના ધરતી પ્રેમને અને ભરવાડના પશુપ્રેમ પર, કળાકારની ધૂન પર, ફિલસૂફની ઉદાસીનતા પર, નર્તકીના વિલાસઘેન પર, સમ્રાટના ગર્વિષ્ઠ અટ્ટહાસ્ય પર ગૃહજીવનના મધુર દામ્પત્ય પ્રેમ પર, કુટુંબ સમાજના અવિભાજ્ય એકમ પર-મૃત્યુંજયવીરની અમાપ શાંત પર, જીવનના આ વિવિધ પાસાઓની છણાવટ મૌલિક ચર્ચાઓ દ્વારા મિત્રો સાથે કરી છે? અને વિશ્વ પ્રત્યે નવુ આકર્ષણ-જીવન પ્રત્યે નવી મહોબત અનુભવી છે? આવા સર્જક વિચારોની મૌલિક આપલે મિત્રો સાથે તુ કરે છે ત્યારે ય તુ જીવે છે

તારા જીવનમા તુ ઘેરો શોક, [અ] Genuine sorrow સાચા વિષાદની કાલિમા અનુભવે છે, ત્યારે ય તુ જીવે છ તારામા તે

સમયે શાન્ત ઉદાસીનતા હોય છે હૃદય વેદનાથી નમ્ર ને શાન્ત બન્યું હોય છે તું કશું મરવા ન ઇચ્છે, ન વિચારવા માગે ન કાંઇ ઇચ્છવા માગે માત્ર એ શાન્ત મધુર વેદનામાં તું જીવે છે ધડકાઓના ભાર વિના જાણે કે મન હળવું બન્યું છે આઘાત પ્રત્યાઘાતની જ્વાળાથી જાણે કે શુદ્ધ થયું છે જાણે કોઇ નવા જ અર્થમાં મગ્ન થયું છે જાણે કે હાર સ્વીકારીને નીરવ શાન્તિમાં પ્રકૃતિના ચરણે માથું મૂકીને તું પોતે જ્વાળા માગે છે દુઃખ પ્રિય ગુંજવાઇ ગયું છે કશુંક અપ્રિય આવીને અથડાયું છે ગયું જ તે ભૂલી જઇને વેદનાના માધુર્યમાં પગ મૂકે છે અહંને છોડી દઇ ને ધીંગ વિવાદથી મુક્ત ને રસિક બની રહે છે એવો ધીરો વિષાદ તું જ્યારે અનુભવે છે ત્યારે પણ તું જીવે છે

તું જીવે છે જ્યારે તું સ્નેહમયી માતાની ગોદમાં માથું મૂકે છે તું જીવે છે જ્યારે તું નાના શિશુને તાલીમ આપે છે તું જીવે છે જ્યારે પ્રેમાળ મિત્રોના વાંસે ધપાટ મારે છે તું જીવે છે જ્યારે તું ઉદિત અરુણની સલિગામાં અગાસીએ ચડી સ્નાન કરે છે ને શરદપૂનમની શાન્ત સુધામાં મોતી પરોવે છે તું જીવે છે જ્યારે તું અમન ભૂખથી ખાય છે અસહ્ય તરસથી પાણી પીએ છે, અસહ્ય ખરા થાકથી ઊંઘે છે તું જીવે છે જ્યારે બારીબારણાં બંધ કરીને, આંખો બંધ કરીને યાતનાને અનુભવીને એકલો અટૂલો તું વિશ્વરચનાનો ઇતિહાસ અને બ્રહ્માંડનું વિજ્ઞાન તપાસે છે તું જીવે છે જ્યારે તું મિત્રો સાથે મૌલિક વિચારોનું સર્જન કરીને જીવન વિશેના નવીન દૃષ્ટિકોણો શોધે છે તું જીવે છે જ્યારે હિમગિરિમાં ભક્તિથી તારું માથું નમે છે, ને તે પાછું ઊંચે કરવાનું પણ તું ભૂલી જાય છે તું જીવે છે જ્યારે ક્રન્દન લોકોના માનસિક પ્રહારો સામે તું તારી સ્વરચના નિભાવ પણ ખોવે નહિ અને પ્રસન્ન નેત્ર લોકો પર ઝૂકતા સાચવી રહે છે તું જીવે છે જ્યારે તું ઋષિઓની

સામે સામા પગલે જઈને તેના નાક પર મુક્કો પછાડીને ભયના દોર ચીરી નાખે છે ને આખો ફોડી નાખે છે તુ જીવે છે જ્યારે કોઈ મહાન અદશ્ય હેતુની અખડ આરાધના માટે તુ આખી સૃષ્ટિનુ રાજ્ય પણ જતુ કરે જ્યારે તુ તારા એકાદ સ્વપ્ન માટે આખી સૃષ્ટિને પાણીમા ડૂબાડે અને પ્રેમની વેદી પર પ્રેમની કરબન વધેરે, ત્યારે તુ જીવે છે

તુ જીવે છે જ્યારે તારુ ગાન તને પખીઓએ આપ્યુ હોય, તને રગો ફૂલોએ આપ્યા હોય, તુ જીવે છે જ્યારે તને સ્વપ્ના આકાશના દૂરના તારાઓએ આપ્યા હોય—ગર્જના સિંહે આપી હોય ને ઉડ્ડયન ગરૂડે આપ્યુ હોય—ત્યારે ય તુ તે સર્વેની અમર સજાવટ માણ્યા કરતી વખતે જીવે છે

જ્યારે તુ ભૂતકાળની સ્મૃતિ વેદનામા રીબાય છે ત્યારે તુ જીવત નથી જ્યારે તુ અદશ્ય ભવિષ્ય તરફ અમીટ મીટ માડીને અદબ વાળીને બેસી રહે છે ત્યારે તુ જીવત નથી, જ્યારે તુ વર્તમાન પગમા તારી સમગ્રતા વડે જઈ બેસે છે ત્યારે તુ જીવે છે જ્યારે સમાજની રૂઢિ પ્રમાણે તારા વર્તુળમા મિત્રાચારીની રમત રમીએ છીએ ત્યારે આપણે સૌ જીવતા નથી જ્યારે એક આખ ઘડિયાળ પર રાખીને છોકરા રમાડીએ છીએ કે પુસ્તક વાચીએ છીએ ત્યારેય આપણે જીવતા નથી સાત વાગ્યા એટલે ચહા મૂકો ને નવ વાગ્યા એટલે થાળી પીરસો તેવા યાત્રીક ચક્રમા જ્યાસુધી ભીસાઈએ છીએ ત્યા સુધી આપણે જીવતા નથી જ્યારે આપણે અધારામા કાતરિયા પર ટૂટિયુ વાળીને ધ્રૂજતા બેસીએ છીએ ત્યારેય આપણે જીવતા નથી

જ્યારે આપણે બારી ખોલીએ છીએ, ખૂલા આકાશ પ્રત્યે મીટ માડીએ છીએ અને સુદૂર વિપૂલ સુદૂરને સ્પર્શીએ છીએ ત્યારે આપણે જીવીએ છીએ

[૫]

જીવન અવશ્ય જીવવા જેવું છે આવા આતરસૂચનો-ઓટો સજેશ ન auto Suggestions તું મૂકજે રોઝા બુકેનીનું દૃષ્ટાંત મે તને કહ્યું તે વાત-ઓટો સજેશન્સની મહાશક્તિ જ બતાવે છે વારવાર તું જીવન જીવવા જેવું છે એ આતરસૂચનો-auto suggestions પૂરજોશથી કરજે અને એક વખત એવો આવશે જ્યારે તું પથારીમાથી આળસ મરડીને બેઠા થતા જ બારીમાથી જે પ્રભાતનો માદક વાયુ પ્રવેશશે તે તને અનેરી સ્પષ્ટતાથી સદેશો આપશે કે જીવન જીવવા જેવું છે ભગવાન મહાવીરે દશ દષ્ટાંતે દુર્લભ આ મનુષ્યજન્મ કહ્યો છે એ દશદષ્ટાંતો તને રુચશે કહીશ મને ખ્યાલ છે ત્યાં સુધી તને કહ્યા હશે ગાડાની ધુસરીને રત્ન ચૂર્ણનો દૃષ્ટાન્ત તો કદાચ કહ્યો હશે જાણે કે અનાદિ કાળથી મહાપ્રયત્ને એકએક પુણ્યકણ સઘરતા આવતા તે પુણ્યરાશી મહામેરુ બન્યો અને તે વટાવીને આ મનુષ્યજન્મ આપણે ખરીદ્યો છે આ માત્ર પુરાણપ્રણાલીના અશિક્ષિત લોકોની મનફાવતી કલ્પના જ નથી પણ પ્રકૃતિનું એક મહાસત્ય છે હું ઇચ્છુ છુ કે તારામા એવી તો-સગ્સ રીસેપ્ટીવીટી-ગ્રહણગ્રાહકતા આવે કે જ્યાં ક્યાય પણ જે રીતે જેવું પણ પ્રકૃતિનું સત્ય દેખાય કે તેને ન ચાહી શકને ખોળીમા ભેળવી દે

નીરિક્ષણ પરીક્ષણ સમન્વયકરણ, પૃથક્કરણ, વર્ગીકરણ, સમીકરણ–આ સર્વ જ્ઞાનની પ્રક્રિયા માત્ર એક જ પ્રજ્ઞા તરફ લઈ જવી જોઈએ જે પ્રજ્ઞાનો અર્થ છે–સટલ રીસેપ્ટીવીટી–સૂક્ષ્મ ગ્રહણશક્તિ જેના દ્વારા પ્રકૃતિનું સત્ય ગમે ત્યાંથી ગમે ત્યારે પ્રત્યેક વિચારમાં, આપણે સુધારાયા પામે, સમન્વય પામે કે દર્પણ પ્રતિબિંબ ન્યાયે આપણા પ્રત્યેક વિચારમાં પ્રકૃતિનું સત્ય પરોવાઈ જાય અને તે પણ તદ્દન નૈસર્ગિકપણે

મનુષ્યજન્મનું આટલું ગૌરવ ભગવાને કેમ ગાયું ? મનુષ્ય-જીવનમાં જે આનંદની સર્વોત્તમ સાધના અનુભવી શકાય છે તે બીજે ક્યાંય નથી

વિકાસનું પર્યવસાન છે આનંદ માનું છું વિકાસ એટલે ક્લિષ્ટમય પ્રક્રિયા જ નહિ વેદનાનું આંસુ નહીં, પણ વિકાસ એટલે આનંદમય તૃપ્તિ

અધ્યાત્મમાર્ગમાં હરપળે આનંદ જ છે જો આનંદ નથી તો તે અધ્યાત્મ નથી પણ તે માર્ગ કોઈ અંધારી ગલીની છેતરામણ છે આ માર્ગ પર માત્ર આનંદ, આનંદ ને આનંદ જ છે જીવનની મશીનરીનો પ્રત્યેક સ્ક્રૂ એવી રીતે ફીટીંગ કરાયો છે કે જેમાંથી માત્ર આનંદનું જ–માસ પ્રોડક્શન–ઉત્પાદન થાય

જીવન એક આનંદભર્યું સાહસ છે– *Joyful Adventure* છે આ વિચારદોરી પર લાકડી લઈ સમતુલન રાખી આગળ વધજો નાનું બાળક કાગળની રંગીન મુખાકૃતિઓ પહેરેલ mask થી શરૂઆતમાં ડરી જાય પણ તે ઉતરાવતાં તરત જ તેની પાછળનું સૌમ્યમુખમંડળ તેને દેખાય, જેની પ્રત્યેક મુખરેખામાં આનંદની

છે પ્રકૃતિમા સામાન્ય એવુ કશુ જ નથી, ઠીક છે ચલાવી લઈએ, એવી અડધી કાચી મા મનાતુ લેબલ પ્રકૃતિની કોઈ બનાવટ પર લગાડાય તેમ નથી પ્રકૃતિનો પ્રત્યેક પદાર્થ, પ્રત્યેક પ્રસગ ને પ્રત્યેક પાન, અનોખી રસછટાથી છલકાયેલ છે એ એક હકીકત છે પ્રકૃતિ ભલે જડસિદ્ધાતોનુ બધારણ હોય-પણ રસાનામ રસતમ એ રમેશ્વરની છાપ ઝીલવાનો એ અધિકાર માત્ર પ્રકૃતિને જ છે

ઉપર જણાવેલ નાના નાના પ્રસગોમા શુ એટલો આનદ તરવરતો નથી જે ઊડીને આખે ચોટી જાય ? છાતીએ વાગી જાય ? સવારે આપણી પીના ઓરીમા જે સોનેરી પ્રકાશની છાયાની કળાત્મક રચના રચાય છે તે જોતા જ આ વાતની તને ખાતરી થશે પ્રકૃતિ બહુરૂપીણી છે તેનુ પ્રત્યેક રૂપ, માનવી માટે ચિત્તપ્રસન્નતાનુ નિયત્રણ બની રહે છે પ્રકૃતિ મહાન બાજીગર છે તેની પ્રત્યેક ઈન્દ્રમાયા જીવનરસની અમૃત પ્યાલીને આપણા હોઠ સુધી લાવી દે છે હોઠ ઉઘાડી ઘૂટડો લેવાની ફરજ માત્ર માનવીની જ છે

આનદ તો જ્યાથી લેવો હોય ત્યાથી લઈ શકાય છે-કારણ કે વિશ્વરચનાનો એક ખુણો એવો નથી, એકે ઘટ કે ચૂનો એવો નથી જે આનદમા બોળ્યા વિનાનો હોય

માતાની ગોદથી માડીને તે ધરતીની ગોદમા કે જ્યા પાછા ફરીએ છીએ ત્યા સુધી, કેરલ હુ ક્રીમેશન-જે કાઇ પરિસ્થિતિઓ સર્જાય છે, પાત્રો ઘડાય છે-પદાર્થો અથડાય છે તે સર્વમા આ આનદના જ અશો વેરાયેલા છે બાજપખી જેવી જેની આખ છે અને ગરૂડ જેવી જેની પાખ છે તે એ આનદ વીણશે હુ તેટલે જ અશે સુખી થઈ શકીશ, જેટલે અશે સુખી થવાની તારી ઇચ્છા છે વિચારનુ ચક્ર દુરપયોગ કરીશ તો જીવનના ટુકડે

ટુકડા પણ કરી દે છે સદુપયોગ કરીશ તો વળી આત્માના ઓજસ અનો મૂલ્નપ્રવાહ પણ વહેવડાવી શકે છે વિચારચક જે દિશામા ઘૂમશે તે દિશા તે ઉતરો વિચારવિદુનને યોગ નાળામા વહેવડાવી, ધાર્યો પાક ઊતારજો

વિચારના મૂળમા એવી એક લોખડી પકડ લાવ કે જેની પર સાત સાત પૃથ્વીઓ ઊભી રહી શકે વિચારોના મૂળ જે ધરતીના હૃદયમા છે ત્યા સશોધન કરતુ રહ્યુ માનવજીવન ઉતવા જેવુ છે અવશ્ય ફરી ફરીને ઉતવા જેવુ છે લાઇફ ઇઝ વર્થ લીવીગ એ વિચારભાવના ઉગનાગ્ર પર આપણા સમગ્ર જીવનની સૃષ્ટિ ઝમી એોએ જ્યારે આજે—કે મે ગલ બેઝીઝ ઓફ અવર થોટ પેગન—આપણા સર્વ વિચારોના મૂળમાં એક ભયાનક ઝેરીલી ભૂલ રહી છે આપણે જાણ્યે અજાણ્યે સર્વ કોઇ માની રહ્યા છીએ કે ઉવન એક આદ્યમાનતા કાળાપાણીની જન્મટીપની સજારૂપ છે ગમે તે ભોગે તે સજા ભોગવવી જ રહી પછી ઇચ્છો તે નિંદા કરીને, દારૂ પીને, જુગાર રમીને, ઝઘડા કરાવીને, પથરા ફેકીને, ચતમ ફૂકીને, ગમે તે રીતે મરવાના વાકે ઉવતા રહીએ છીએ

હુ દ્રઢપણે માનુ છુ કે પ્રકૃતિમા આનાથી વધુ નામોશીભરી કાયરતા કોઇ નથી પ્રકૃતિમા બે જ વર્ગ છે એક કાયરનો, બીજો વીરનો પ્રકૃતિએ જ્યારે આપણને માનવ બનાવ્યા છે ત્યારે તારી ને મારી ફરજ છે કે કાયરતાના વર્ગમાથી રાજીનામુ આપી વીરતાના વિભાગમા દાખલ થઇએ લાઇફ ઇઝ ટુ લીવ એ ડ ટુ લીવ ટ્રાયમ્ફ ટલી, એ વાત જ સર્વ વિચાર, ઊર્મિ ભાવના સંસ્કાર ને વૃત્તિના મૂળમા લોખડી પકડ રૂપે હોઈ જેના પર સાતલોક ખડા રહી શકે તો જ ઉવન ખરેખર ઉવવા જેવુ છે તે સ્વીકારવામા કોઇ ના પનિક બળાત્કાર કરનારો રહેતો નથી હુ આખ ખોલ અને તને દેખાડો

કે રસાનુભવોના કેટલાય પ્રયોગો ચિત્ત પ્રસન્નતાની કેટલીય તકો—આનંદ મગ્ન પ્રવૃત્તિના કેટલાય સાહસો તારા હૃદય પાસેથી વ્યર્થ વહી જાય છે.

ટેકરી પર ખુલ્લા મેદાનમાં કે દરિયાકિનારે ડૉક પર જઈને પરોઢિયે તે ઊંડા શ્વાસોચ્છ્વાસ લીધા છે? એ શ્વાસોચ્છ્વાસની સામાન્ય રોજિંદી ક્રિયા પણ ત્યારે કેવું આનંદમયું સાહસ બની રહે છે?

રાતનો અંધકાર હોય, ધોધમાર વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે બારીબારણાં બંધ કરીને, ઘરના એકાદ ખૂણામાં રોકિંગ ચેર પર બેસી તે એવી રહસ્યકથા વાંચવી શરૂ કરી છે જેના પહેલે જ પાને ભોંયરાઘરમાં ભેદી પગલાં પડતાં સંભળાતાં હોય. આ શું નાનું અમથું આનંદમયું સાહસ નથી?

ટેકરી ચઢતાં ચઢતાં, ઊંચે રહેલી ગુફામાં અગ્નિજ્વાળાનો ફૂંફાડો નાકમાંથી કાઢતી ડ્રેગન Dragon છે, એ કલ્પના કરી છે? જીર્ણ પર્ણોથી વ્યાપ્ત માર્ગારોહણ કેવું આતુર ઉમંગથી થાય? એ પણ આનંદમયું સાહસ નથી?

દાતના ડોકટરને ત્યાં તું જાય અને ત્યાંના વેઈટીંગ રૂમમાં કોઈ એવી વ્યક્તિ મળી જાય જે તને રંગૂન જતા સ્ટીમરમાં મળેલ હોય કે જર્મની જતા એરોપ્લેનમાં મળેલ હોય તે સમયે તને થાય કે દુનિયા કેવી નાની છે. આવો રસાનુભવ પણ આનંદનું નાનું એવું સાહસ નથી?

એકાદ વૃક્ષના થડનું લાકડું ગાલે લગાડ! એ લાકડામાં કેટકેટલા અનુભવો ભર્યાં છે. કેટલીયે વર્ષાઋતુનો ઉન્માદ અંદર, કેટકેટલા ઋતુઓનો વાસ અંદર છે. કેટકેટલા પથિકોએ પ્રવાસની ઘેરી આશાનિરાશા તેની છાયડીમાં રેલાવી હશે! તે થડના લાકડાએ પંખીઓના માળામાં એકાદ નવું સ્વજન ઉમેરાતું કે ઓછું થતું જોયું હશે. વીજળીના ચમકારામાં તે ઝાડનું થડ ઝબકીને જાગ્યું

હશે! વાદળની ગર્જનાથી જાગીને બેઠું થયું હશે અને વળી પાછું મંદમંદ વર્ષાબિંદુની શીતળ કરુણાથી નિશ્ચિંતપણે પોઢી ગયું હશે આવું નાનું ધાન્ય લાકડું કેટકેટલા ભાવો આપણા ગાલે અડકાડતા વર્તતા કરે છે! આ પણ નાનકડું સુમધુર સાહસ નથી?

સ્ત્રીઓ જ્યારે કપડાની દુકાનમાં ખરીદી કરવા જતી હોય છે તે પ્રસંગ અવશ્ય જોવા જેવો છે તટસ્થતાથી જોઈશ તો ત્યાં પણ નિર્દોષ આનંદનો મસાલો છે

પરીક્ષામાં સ્કોલરશીપ લઈને પાસ થનાર બાળકનું મસ્તક તેની વૃદ્ધ કંગાળ માતા પ્રેમથી ચુમતી હોય છે તે દૃશ્ય પણ જીવનનો થાક ઉતારી જ દે

સમગ્ર બ્રહ્માંડની રચના મુખથી તે પગના અંગુઠા સુધીની આ આનંદની જ કાચી સામગ્રી Raw matter મસાલામાંથી સર્જાઈ છે આથી આવા આનંદનું પ્રત્યેક નાનું મોટું સાહસ બ્રહ્માંડના મર્મની આરપાર વીંધતું હોય છે પ્રકૃતિના અવગાહનરૂપે હોય છે

હું ઇચ્છું છું તું આનંદની-ચિત્તપ્રસન્નતાની આવી બેફામ લૂંટ ચલાવે તો પછી તને જીવન જીવવા જેવું કેમ ન લાગે? જેટલો સાત્વિક આનંદ વધુ લઈ શકીશ જીવન તને વધુ જીવવા જેવું લાગશે માનવજીવનનું પરમગૌરવ, વિશ્વનો અંતિમ હેતુ-પ્રકૃતિના અસ્તિત્વનો પરમ અર્થ છે આ ચિત્ત પ્રસન્નતા તારી સમગ્રતા વડે તું તે પામ અને જીવન તને ફરી ફરીને જીવવા જેવું લાગશે

આ પત્રો વાંચ્યા પછી
તમોને જે વિચાર
ને સંવેદનો
જાગ્યા હોય તે
લખવાનું
હાર્દિક
આમંત્રણ
છે

પત્ર વ્યવહાર આ
સરનામે કરવો

સાધના પબ્લિકેશન્સ
૩૫, હમામ સ્ટ્રીટ
બીજે માળે,
ફોર્ટ, મુંબઈ-૧

—આ પુસ્તિકા વિષેના અભિપ્રાયો—

વસંતભાઈના આ પ્રકાશનથી આખો જ સમાજ તેમનો ઋણી રહે છે.

વળી આજે જ્યારે સમાજમાં અને ખાસ કરીને ભાવિ નાગરિકોમાં શિસ્ત અને સાચી સમજનો અભાવ પ્રવર્તે છે ત્યારે આ પુસ્તિકા જેવા પ્રકાશનોને શાળા-કૉલેજોમાં પાઠ્ય પુસ્તકો તરીકે જો અપનાવવામાં આવે તો તે જરૂર ભાવિ નાગરિકોના જીવન ઘડતરમાં માર્ગદર્શક પુરવાર થશે.

ફરીથી આ પત્રોના વાચનારાઓને તેમાંથી અપૂર્વ અને અનન્ય પ્રેરણા વારિ પાન કરવા મળશે એવી ખાતરી વ્યક્ત કરતાં અમે અચકાતા નથી.

તંત્રી—બીજ, જી, ચિત્રલેખા —મધુરી કોટક

જીવન જીવવા માટે છે એ સૂત્ર જ કેટલું વધારે પ્રેરક છે. આ પત્રોની માવજત એવી ઘનિષ્ઠ રસપ્રચુર રીતે અને ઉગતી ફૂલ લેખન શૈલીથી થઈ છે કે વાચકને રસપ્રવાહમાં પત્રો તાણી જાય છે. આ સિદ્ધિ નાનીસૂની ન ગણાય. અનેકોની સુપ્ત જીવન શ્રદ્ધા આ પત્રો અખંડિત કરશે. —શ્રી ચુનીલાલ મડિયા

જીવન જીવવા જેવું છે એ આ પત્રોના એક એક વાક્યમાં રવિન્દ્રનાથ ટાગોર જેવું ભાવલાલિત્ય, ખલિલ જિબ્રાન જેવું મનોમંથન અને ચિંતન તેમજ વૂડહાઉસના જેવી નગ્ન સત્ય આલેખવાની રીત આ બધું એકાકાર થઈ રેડાયું છે. આ પત્રો સારાયે સંસારને તેમજ સમાજને નૂતન પ્રેરણા અને જ્ઞાનનું સુંદર શિક્ષણ પૂરું પાડશે. —શ્રી ધીરજલાલ વોરા

આ પત્રો અનેકોના જીવનમાં વસંત લાવશે અને વસંત આવતા મઘમઘતી બહાર તો ઝૂમી જ રહે. —કનૈયાલાલ દવે